İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Public and Private International Law Bulletin, 42(1): 357–390

DOI: 10.26650/ppil.2022.42.1.1060188
http://ppil.istanbul.edu.tr/tr/_

Public and Private International Law Bulletin

Başvuru: 19.01.2022
Kabul: 14.02.2022
Online Yayın: 18.05.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Türk Hukukunda Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi

Recognition and Enforcement of Foreign Judgments Lacking Reasons under Turkish Law

Hatice Selin Pürselim*, Can Yöney**

Öz

Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, Türk hukuku bakımından doğrudan Anayasa'da kendisine yer bulan ve vazgeçilmez görülen bir hususdur. Ancak bazı hukuk sistemlerinde mevcut bulunan basit yargılama usulleri sonucunda esasa ilişkin kapsamlı bir inceleme yapılmadan ve dolayısıyla gerçek anlamda gerekçe içermeyen kararlar verilebilmektedir ve Türk mahkemelerinin bu kararların tanınması ve tenfizi talepleriyle karşılaşması da söz konusu olabilmektedir. Bu durumda Türk tenfiz hâkiminin yaklaşımının ne olacağı konusu doktrininde önemli bir süredir tartışmalara yol açmaktadır. Konuya ilişkin verilen Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı bu tartışmaları sonlandıramamıştır. Biz de çalışmamızda gerekçenin Türk medeni usul hukukundaki rolü ile gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiziyle bağlantılı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Fransız ve İsviçre mahkemeleri ile Yargıtay tarafından verilen kararları ele alarak, gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konusuna ilişkin olarak kategorik bir yaklaşım izlenmemesi ve her somut olayın koşullarına göre ayrıca değerlendirme yapılması gerektiği yönündeki görüşümüzü ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Milletlerarası usul hukuku, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi, gerekçesiz mahkeme kararı, kamu düzeni, esasa girme yasağı

Abstract

Under Turkish law, incorporation of reasoning in judgments is a matter directly stipulated in the Constitution and is deemed indispensable. However, the summary proceedings available in certain legal systems make it possible for courts to decide a case without conducting a complete examination of the dispute on its merits and without providing its underlying reasoning for its decision. Turkish courts may from time to time have to deal with requests for recognition or enforcement of judgments arising out of such proceedings. The approach the enforcing Turkish court should follow in such a case has constituted a serious issue for debate for a considerable period. The Court of Cassation Decision on the Unification of Judgments in 2012 also failed to resolve these discussions. In this study, we will first try to examine the importance reasoning has in Turkish civil law as well as the decisions of both the European Court of Human Rights and the Court of Cassation regarding the recognition and enforcement of foreign judgments lacking reasoning. Afterwards, we will explain our opinion on the matter, that it would be incorrect to follow a categorical approach; and rather that it would be more appropriate to examine the issue on a case-by-case basis.

Keywords

International civil procedure law, recognition and enforcement of foreign court judgments, judgments lacking reasons, public policy, prohibition of the révision au fond

* **Sorumlu Yazar:** Hatice Selin Pürselim (Doç. Dr.), Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: hselinpurselim@marmara.edu.tr ORCID: 0000-0002-3067-4335

** Can Yöney (Arş. Gör.), Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: can.yoney@marmara.edu.tr ORCID: 0000-0003-1158-8922

Atıf: Purselim HS, Yoney C, "Türk Hukukunda Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi" (2022) 42(1) PPIL 357. https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.1.1060188

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Summary

Under Turkish law, incorporation of the underlying reasoning in judgments is directly stipulated in the Constitution and is deemed indispensable. However, the summary proceedings available in certain legal systems make it possible for courts to decide a case without conducting a complete examination of the dispute on its merits, without providing for the court's reasoning. Turkish courts may from time to time have to deal with requests for recognition or enforcement of judgments arising out of such proceedings. In the Turkish Code on Private International Law, there is no clear provision regarding whether the foreign judgment should contain reasoning. The approach the Turkish enforcement court should follow in such a case has constituted a serious issue for debate for a considerable amount of time. The fact that decisions rendered by local courts and different chambers of the Court of Cassation contradict each other further exacerbates the topic. In order to unify court decisions and eliminate the contradictory case law, the Court of Cassation General Assembly on the Unification of Judgments gathered and rendered a Decision on the Unification of Judgments (DUJ) in 2012. In this DUJ, the Court of Cassation decided that the mere lack of reasoning in judgments would not amount to a violation of Turkish public policy and that thus the action for recognition or enforcement of foreign judgments lacking reasoning should not be rejected solely on this ground. However, the DUJ also failed to end the discussions on this issue. In this regard, it can be easily concluded that this topic still constitutes an active point of debate for Turkish private international law.

If scholarly views and court decisions addressing the DUJ are examined, the reader will notice that this debate essentially relates to creating a balance between two different and conflicting interests. In fact, the lack of reasoning in a foreign judgment, on one hand, does not comply with the right to a reasoned judgment. This right is explicitly mandated under the Constitution and is an important part of the right to defense. On the other hand, reasoning also falls within the scope of the law of civil procedure, as it is connected to the form of court decisions. In fact, decisions rendered in a given jurisdiction and their form are in principle subject to the civil procedure law of that jurisdiction.

In many legal systems, special types of proceedings have been created for the purpose of conducting civil proceedings in a manner that is faster and less costly. These types of proceedings allow the courts to render judgments without necessarily providing their reasoning. Considering this, we do not share the view that foreign judgments lacking reasoning always violate Turkish public policy and that thus, these judgments should never be recognized or enforced. In our opinion, it is indeed possible that a judgment not providing reasoning may have been rendered without any violation of the defendant's right to defense. In such instances, to categorically reject the enforcement or recognition of these decisions would not be a fair or equitable

result. The Court of Justice of the European Union's recent decision in *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* also trends in this direction. We believe that there is no reason to reject the possibility of recognizing or enforcing these types of decisions if the claimant can demonstrate to the enforcement court the source of the dispute, that the lack of reasoning in the foreign judgment is a result of the provisions of the foreign civil procedure law and that the defendant's right of defense was not violated. This approach will also be consistent with the general practice in French and Swiss laws.

However, the decision reached in the DUJ should not be generalized. In other words, the decision should not be interpreted as making it possible to recognize or enforce all foreign judgments lacking reasoning. If the claimant fails to prove that, during the summary proceedings abroad, the defendant is given the opportunity to use his right to defense, particularly the notification of the statement of claim and being informed about the consequences of his default in the proceedings, or that the cause of action is not against the law or public morality; the application for recognition or enforcement should be rejected on the grounds of the violation of public policy. It should also be borne in mind that the European Court of Human Rights accepted in *Pellegrini v. Italy* that recognition or enforcement by a court of a foreign judgment where the foreign court violated human rights could itself constitute *per se* a violation of human rights.

In the DUJ, the reason why the foreign judgment in question lacked reasoning was not considered. Instead, only the possibility of conformity of such a judgment with the civil procedure law of the country in which it was rendered was evaluated. Yet, it is also possible that a judge may have arbitrarily rendered a judgment without reasoning; thus, the lack of reasoning might still be a violation of its civil procedure law. If the foreign court pursued summary proceedings and rendered a decision without reasoning, even though the relevant conditions were not met, this foreign judgment will both violate Turkish public policy and constitute a judgment rendered in the absence or default of the defendant within the meaning of Article 54/1(ç) of Turkish Code on Private International Law. This will also be true when the relevant civil procedure law does not even offer the judge any possibility to render a decision lacking reasoning. For both these reasons, the enforcement of the foreign judgment would have to be rejected.

I. Giriş

Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, usul hukukunun en önemli ve temel unsurlarından bir tanesidir. Yargılama hukuku anlamında gerekçe "*yargıcın hükmünü dayandırdığı nedenler*"[1], "bir *yargı kararının o karara nasıl ulaşıldığını gösteren unsuru*"[2] gibi şekillerde tanımlanmaktadır. Latince "*ratio decidendi*"[3], eski hukuk terminolojimizde ise "*esbâb-ı mûcibe*" şeklinde ifade edilen[4] gerekçenin esasen Fransız İhtilali ile gelişen özgürlükçü birikimin bir ürünü olduğu, ancak tarihsel açıdan köklerinin çok daha eskilere dayandığı düşünülmektedir[5]. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, günümüzde pek çok hukuk sistemi gibi Türk hukukunda da üzerinde önemle durulan ve gerekli görülen bir konu olmuştur; öyle ki, Anayasamızda[6] tüm mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği yönünde açık bir düzenleme yer almaktadır (m. 141/3).

Türk usul hukuku bakımından vazgeçilmez olan gerekçenin rolü yabancı hukuk sistemlerinde aynı değilse, bu durum nasıl bir sonuç doğuracaktır? Bir başka deyişle, yabancı bir ülke mahkemesince verilen gerekçesiz bir kararın Türk mahkemelerince tanınması veya tenfizinin talep edilmesi durumunda, Türk hâkimi ne şekilde hareket etmelidir? Bu konu, özellikle de bazı hukuk sistemlerinde karşımıza çıkan basit dava usulüyle verilmiş ilâmlar bakımından önem taşımaktadır. Almanya[7], Avusturya, İngiltere ve İsviçre gibi bazı hukuk sistemlerinde yargılamayı basitleştirmek amacıyla bazı uyuşmazlık türleri hakkında basit dava usulleriyle ve gerekçesiz karar verilmesinin mümkün olması, bu usullere tâbi olarak verilen kararların tanınması veya tenfizi talep edildiğinde Türk mahkemelerinin bu konuya ilişkin bir değerlendirme yapması zorunluluğunu doğurmaktadır. Türk hâkimi bu durumda yabancı mahkemece verilen gerekçesiz kararı kamu düzenine aykırı görüp tanıma veya tenfiz talebini ret mi edecektir yoksa bu konuyu *lex fori*'nin hâkimiyetindeki usul hukukunun bir parçası görerek tanıma veya tenfiz talebini kabul mü edecektir? Çalışmamız temel olarak bu sorulara cevap aramaktadır.

Hukukumuzda yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)[8] m. 50 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. MÖHUK m. 50 hükmü, tenfizin ön koşullarını düzenlemekte; m. 54

1 Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü* (10th edn, Yetkin 2011) 469.

2 M. Nedim Bekri, 'Gerekçeli Karar Hakkı' (2014) 3 Ankara Barosu Dergisi 203, 208.

3 Necmeddin M. Berkin, 'İngiltere'de Mahkeme Kararlarının Dayandığı Prensipler ve Hâkimin Hukuk Yaratma Gücü' (1974) 40(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 331, 333.

4 Ali Türkmen, 'Türk Yargı Kararlarında Gerekçe ve Önemi' (2015) 13(154) Legal Hukuk Dergisi 39, 42.

5 Çetin Aşçıoğlu, 'Yargıda Gerekçe Sorunu" (2003) 48 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 109, 109.

6 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, RG 09.11.1982/17863 (Mükerrer).

7 Alman hukukunda yer alan ihtarlı basit dava usulü (*Mahnverfahren*) uyarınca verilen kararların tanınması ve tenfizi, Türk doktrininde de inceleme konusu yapılmış ve bazı Yargıtay kararlarına da konu olmuştur. Bu usul hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Emre Esen, 'Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü (Mahnverfahren) Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tenfizi' (2007) 27(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Usul Hukuku Bülteni, 21-79.

8 Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5718, Kabul Tarihi: 27.11.2007, RG 12.12.2007/26728.

hükmü ise esas koşullarına ilişkin bir düzenleme getirmektedir. Bu iki hükümde de tanınması veya tenfizi istenilen kararın gerekçeli olması gerektiğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin temel düzenleme olan MÖHUK'ta konuya ilişkin açık bir cevap yer almamaktadır.

Doktrinde konuya ilişkin olarak farklı görüşlerin savunulduğu görülmektedir. Bazı yazarlar konuyu gerekçenin varlığı ile şeklinin usul hukukuna ilişkin olması bağlamında ele almakta ve usul hukukuna *lex fori*'nin hâkim olması nedeniyle yabancı mahkeme kararlarının gerekçesiz olmasının tenfiz engeli yaratmayacağını savunmaktadırlar[9]. Bazı yazarların ise gerekçeli karar hakkının doğrudan adil yargılanma hakkıyla bağlantılı bir konu olmasından hareket ettikleri ve gerekçe içermeyen bir yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizi Türk kamu düzenine aykırılık nedeniyle reddedilmesi gerektiğini savundukları görülmektedir[10]. Bazı yazarlarsa gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizinin halükârda kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğinin söylenemeyeceğini, ancak her somut olayda adil yargılanma hakkı ihlâli bulunup bulunmadığının ayrıca incelenmesi gerektiğini savunmaktadırlar[11].

Konuya ilişkin tartışmaları daha da ileri boyuta taşıyan gelişme ise Yargıtay'ın konuya ilişkin olarak bir içtihadı birleştirme kararı (İBK) vermesi olmuştur[12]. Yargıtay'ın hukuk dairelerinin çelişkili kararlar vermesi üzerine toplanan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu (Yargıtay İBBGK), tanınması veya tenfizi istenilen yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tek başına kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği ve tenfiz talebinin salt bu gerekçeyle reddedilmemesi gerektiği yönünde bir sonuca varmıştır. Bununla beraber, bu karar konuya ilişkin tartışmaları sonlandırmamış ve doktrinde bazı yazarlarca eleştirilmiştir.

Çalışmamızda öncelikle yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin şartlara ve tanıma-tenfiz hukukunun başlıca ilkelerinden olan esasa girme yasağına kısaca değinilerek, gerekçenin Türk medeni usul hukukundaki rolü ele alınacak, daha

9 Aysel Çelikel, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi' (1963) 29(3) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 863, 864; Aysel Çelikel ve Bahattin Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (17th edn, Beta 2021) 775-776; Ergin Nomer, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizinde "Gerekçe"' (2011) 10(1) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 9, 12; Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku* (2nd edn, Yetkin 2021) 285-286.

10 Cemal Şanlı, Emre Esen and İnci Ataman Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (9th edn, Beta 2021) 670-673, dn. 458; Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7th edn, Beta 2019) 294-298, dn. 378; Esen (n 7) 71; Burak Huysal, 'Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Milletlerarası Özel Hukuk'a İlişkin Bazı Değerlendirmeler' in Ayfer Uyanık Çavuşoğlu ve Zeynep Derya Tarman (eds), *Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı* (On İki Levha 2014) 76; Gizem Ersen Perçin, 'Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni Engeli' (2015) 1(1) Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 61, 84; Mehmet Köle, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanıma ve Tenfizinde Usul' (2016) 21(34) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 39, 45-46, dn. 21.

11 Vahit Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk* (6th edn, Savaş 2020) 135; Pelin Güven, *Tanıma Tenfiz: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (Yetkin 2013) 155; Işıl Özkan and Uğur Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku* (2nd edn, Adalet 2020) 219-220; Berk Demirkol, 'Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi' (2017) 12(157-158) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 63, 88. Bu durumun kural olarak kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğini ama her somut olayda ayrıca değerlendirme yapmanın gerekli olduğu yönündeki benzer görüş için bkz. A. İpek Sarıöz Büyükalp, *Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri* (On İki Levha 2018) 525.

12 Yargıtay İBBGK, 1/1, 10.02.2012, RG 20.09.2012/24817.

sonra gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Fransız ve İsviçre mahkemeleri ile Yargıtay tarafından verilen kararlar incelenecektir. En son olarak ise gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konusu, MÖHUK'ta yer alan tanıma ve tenfiz şartları bağlamında incelenecek ve doktrindeki görüşlere yer verilecektir.

II. Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Şartları ve Esasa Girme (*Révision au Fon*d) Yasağı

Yargılama faaliyetinin devletlerin egemenlik yetkisiyle arasındaki yakın bağlantının bir sonucu olarak, mahkeme kararları yalnızca verildikleri ülkelerde bağlayıcı etki doğurur. Bir yabancı ülke mahkemesince verilen mahkeme kararının başka ülkelerin hukuk sistemlerinde de mahkeme kararı olarak etki doğurabilmesi için bu mahkeme kararının niteliklerine bağlı olarak tanınması veya tenfiz edilmesi gerekmektedir[13].

Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi, MÖHUK m. 50 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. MÖHUK m. 50 hükmü, tenfizin ön koşullarını düzenlemektedir. Buna göre, bir yabancı mahkeme kararının tanınabilmesi veya tenfiz edilebilmesi için (i) yabancı bir mahkeme tarafından verilmiş olması, (ii) hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş olması ve (iii) o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunması gerekmektedir.

MÖHUK m. 54 hükmü ise tanıma ve tenfizin esas koşullarına ilişkin bir düzenleme getirmektedir. Bu hükme göre, i) kararı veren ülke ile Türkiye arasında siyasi, kanuni veya fiili karşılıklılık bulunması, (ii) yabancı mahkemece verilen kararın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmemesi ve kararı veren mahkemenin kullandığı yetkinin aşırı yetki niteliği taşımaması, iii) kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı

13 Bu yönde bkz. Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususi Hukuku* (4th edn, Güzel Sanatlar Matbaası 1961) 351-352; Tuğrul Arat, 'Yabancı İlâmların Tanınması ve Tenfizi' (1964) 21(1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 421, 437; Erdoğan Göğer, *Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilafı)* (4th edn, Sevinç Matbaası 1977) 374-375; Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku* (23rd edn, Beta 2021) 507; Çelikel and Erdem (n 9) 711; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk: Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları* (13th edn, Vedat 2020) 427; Rona Aybay and Esra Dardağan, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması* (2nd edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008) 293-294; Atâ Sakmar, *Yabancı İlâmların Türkiye'deki Sonuçları* (Fakülteler Matbaası 1982) 149; Şanlı (n 10) 254-255; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 620; Bilgin Tiryakioğlu, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi* (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1996) 15; Doğan (n 11) 110-111; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk* (Vedat 2020) 185; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 172; Güngör (n 9) 271-272; Rifat Erten, 'Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararları Hakkında Tenfiz Kararı Almak Her Zaman Zorunlu Mudur?' (2005-2006) 25(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 195, 199; Esen (n 7) 46; Cemile Demir Gökyayla, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizde Kamu Düzeni* (Seçkin 2001) 38; Hacı Can and Ekin Tuna, *Milletlerarası Usul Hukuku* (2nd edn, Adalet 2019) 252-253; Faruk Kerem Giray, 'Tenfize İlişkin Üç Soru: Tenfize Konu Yabancı İlâmın Hukuk Devletinden Sadır Olması Gerekir Mi? Arabuluculuk Neticesinde Yapılan Sulh Anlaşması Tenfiz Edilebilir Mi? Yabancı Mahkemeden Sadır Ödeme Emri Kararı Tenfiz Edilebilir Mi?' (2019) 39(2) Public and Private International Law Bulletin 609, 612; Zeynep Derya Tarman, 'Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Türkiye'de Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bazı Tespitler' (2017) 37(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 798, 799; Hatice Selin Pürselim, 'Son Gelişmeler Işığında Makedonya Mahkemeleri Tarafından Verilen Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması', *III. International Conference Proceedings: The West of the East, The East Of The West (26-28 Haziran 2018)* <http://dogubati.net/wp-content/uploads/2020/02/DBBDTAMmetin-ohrid.pdf> Erişim Tarihi 14 Eylül 2021, 229; Ersen Perçin (n 10) 63; Köle (n 10) 41-42.

bulunmaması ve iv) kendisine karşı tenfiz istenen kişinin kararın verildiği ülke kanunları uyarınca hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş olması gerekmektedir. Karşılıklılık yalnızca tenfiz davasında aranan esasa dair bir şarttır (MÖHUK m. 58). Ayrıca belirtmek gerekir ki kararı veren mahkemenin aşırı yetkili olması ve ç bendinde düzenlenen savunma hakkı ihlâlleri ancak davalının itirazı üzerine dikkate alınabilir; tanıma ve tenfize dair diğer şartlar ise hâkim tarafından re'sen incelenir.

Türk milletlerarası usul hukukunun en temel özelliklerinden bir tanesi, yabancı mahkemece verilen kararın esastan incelemeye tâbi tutulduğu *révision* sistemi yerine, tanıma-tenfiz mahkemelerinin yalnızca kanunda sayılan koşulların varlığını denetlediği *exequatur* (veya kontrol) sisteminin tercih edilmiş olmasıdır[14]. Bir başka deyişle, hukukumuzda tanınması veya tenfizi istenilen kararlar yalnızca MÖHUK'ta belirtilen tenfiz koşulları ışığında bir değerlendirmeye tâbi tutulmakta ve esastan incelenememektedir. Esasa girme yasağı veya *révision au fond* yasağı olarak anılan bu kural uyarınca Türk mahkemesi, tanınması veya tenfizi istenilen yabancı mahkeme kararını yalnızca MÖHUK'ta yer alan tanıma-tenfiz şartlarını ilişkin olarak bir incelemeye tâbi tutacak ve bu doğrultuda bir karar verecektir[15].

Tanınması veya tenfizi talep edilen kararlar verilirken hangi hukukun uygulandığı, uygulanan hukukun doğru şekilde tatbik edilip edilmediği veya yargılamaya hâkim olan usul hukuku kurallarının tanıma veya tenfiz talep edilen ülke hukukundan daha farklı olması gibi hususların, MÖHUK m. 50 ile 54'teki sınırlı sayıdaki şartların ihlâli anlamına gelmedikleri ölçüde, tanıma veya tenfiz talebi üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, örneğin tanıma veya tenfiz talebiyle kendisine başvurulan hâkimin esasa ilişkin olarak kararı veren merci kendisi olsaydı vereceği kararın farklı yönde olmasının tenfiz incelemesi bakımından kural olarak herhangi bir önemi yoktur, meğerki yabancı mahkemece varılan sonuç Türk kamu düzenine açıkça aykırı olsun.

Bununla bağlantılı olarak vurgulanması gereken bir nokta da milletlerarası usul hukukunda yargılama usulüne *lex fori*'nin uygulanmasıdır[16]. Davanın esasından farklı olarak, usul hukukuna ilişkin meseleler bakımından kanunlar ihtilafı metodolojisine

14 Sakmar (n 13) 61; Aybay and Dardağan (n 13) 294; Çelikel and Erdem (n 9) 723-724; Arat (n 13) 496; Tiryakioğlu (n 13) 18; Güven (n 11) 20; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 42; Ersen Perçin (n 10) 71.

15 Bu doğrultuda bkz. Çelikel and Erdem (n 9) 724; Nomer, *DHH* (n 13) 520; Sakmar (n 13) 61; Şanlı (n 10) 269-270; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 632; Aybay and Dardağan (n 13) 294; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 176; Akıncı (n 13) 195-196; Doğan (n 11) 115; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 75-76; Güven (n 11) 20; Erten (n 13) 201-202; Tarman (n 13) 800; Ersen Perçin (n 10) 71; Musa Aygül, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri' (2011) 31(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 83, 103.

16 Berki (n 13) 321; Göğer (n 13) 372; Tekinalp (n 13) 404; Nomer, *DHH* (n 13) 396; Çelikel and Erdem (n 9) 503; Şanlı (n 10) 196; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 408; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 6; Tiryakioğlu (n 13) 82; Doğan (n 11) 25; Güngör (n 9) 219; Güven (n 11) 163; Ersen Perçin (n 10) 74-75; Köle (n 10) 72; Can Yöney, *Yabancı Hukukun Uygulanması* (On İki Levha 2018) 181.

başvurulmayacak ve usule ilişkin meselelere uyuşmazlıkla en yakın irtibatlı hukuk değil, doğrudan *lex fori* uygulanacaktır. Bir başka deyişle, esasa uygulanacak hukuk ister *lex fori* ister yabancı bir hukuk olsun, hâkimler yalnızca kendi hukuklarında geçerli olan usul kuralları ışığında karar vermektedirler. Hangi meselenin usul, hangi meselenin esasa ilişkin olduğu hususu bir vasıflandırma meselesi olup her somut olayda ayrıca ele alınmaktadır[17]. Görevli ve yetkili mahkemenin tespiti, dava şartları, yargılama dili, ispat vasıtaları, mahkeme kararlarının içermesi gereken hususlar, mahkeme kararlarına karşı başvuru yolları gibi yargılamanın ne şekilde yürütüleceğine ilişkin hususların usul hukukuna ilişkin meseleler olduğu ve bu nedenle de *lex fori*'ye tâbi oldukları söylenebilir[18].

III. Gerekçenin Türk Medeni Usul Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

Türk mahkemelerince verilecek kararların gerekçeli olması, Türk medeni usul hukukunda önemle üzerinde durulan ve doğrudan anayasal düzeyde yer verilen bir meseledir. 1982 Anayasası, mahkemeler tarafından verilen kararların gerekçeli olması gerektiğine ilişkin olarak açık bir düzenleme içermektedir. Anayasa m. 141/3'e göre, "*bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*". Görülebileceği üzere Anayasa'nın bahsi geçen hükmü, gerekçenin bütün mahkeme kararlarında yer alması gerektiğini düzenlemektedir.

Medeni usul hukukuna ilişkin temel düzenleme olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK)[19] da kararların gerekçeli olması gerektiğine ilişkin açık düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin, "*Hukuki Dinlenilme Hakkı*" başlıklı 27. madde, kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesinin hukuki dinlenilme hakkının bir parçası olduğunu hükme bağlamaktadır (HMK m. 27/2(c)). Aynı şekilde, HMK m. 297/1(c) de hukuk yargılamaları bakımından gerekçeden ne anlaşılması gerektiği somutlaştırarak, "*tarafların iddia ve savunmalarının özeti, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususlar, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan deliller, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepler*"in gerekçe olarak mahkeme kararında yer alması gerektiğini ortaya koymaktadır[20].

Anayasa ve HMK'da açık düzenlemelerin yanı sıra, Yargıtay kararlarında ve doktrinde de gerekçenin savunma hakkının ve bu bakımdan adil yargılanma

17 Şanlı (n 10) 198; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 421; Çelikel and Erdem (n 9) 506; Nomer, *DHH* (n 13) 414-415; Doğan (n 11) 26; Güven (n 11) 163; Can and Tuna (n 13) 36; Yöney (n 16) 182.

18 Bu yönde bkz. Çelikel and Erdem (n 9) 508-537; Nomer, *DHH* (n 13) 402-413; Şanlı (n 10) 197-198; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 422; Doğan (n 11) 26; Yöney (n 16) 182.

19 Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, RG 04.02.2011/27836.

20 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 14-15; Mustafa Alp, 'Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe' in *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsel'e Armağan* (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 2001), 439; Murat Atalı, '16. Karar ve Hüküm' in Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan and Hülya Taş Korkmaz (eds), *Pekcanıtez Usul – Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017) 1982.

hakkının bir parçası olduğu[21] ve kamu düzenine ilişkin bir mesele olduğu[22] ifade edilmektedir[23].

Doktrindeki görüşler ve yargı kararları incelendiğinde, gerekçenin birkaç önemli işlevi olduğu ifade edilmektedir. Bu işlevlerden ilki, hâkimlerin keyfi karar vermesinin engellenmesidir[24]. Hangi vakıa ve delillerin ne şekilde yorumlandığının ve bunların varılan sonuç üzerindeki etkilerinin ne olduğunun ortaya konması zorunluluğu, hâkimler üzerinde bir sorumluluk ve kendilerini denetleme imkânı oluşturarak keyfi kararlar ortaya çıkmasına engel teşkil etmektedir. Gerekçenin diğer önemli işlevi ise tarafların iddia ve savunmalarının akıbeti ile mahkeme tarafından ne şekilde değerlendirildiğinin anlaşılmasının sağlanmasıdır[25]. Bu bakımdan, tarafların hukuki dinlenilme haklarını kullanıp kullanamadıkları, ancak gerekçeye bakılarak anlaşılabilecektir[26]. Başka bir önemli işlevi ise üst derece mahkemesinin alt derece mahkemesi tarafından verilen kararların hukuka uygunluk bakımından denetlemesine imkân vermesidir[27]. İlk derece mahkemelerinin vardıkları sonuçtan taraflarca memnun kalınmaması ve karar aleyhine üst derece mahkemelerine başvuruda bulunulması durumunda, üst derece mahkemeleri aleyhine başvuruda bulunulan kararda nasıl bir değerlendirme yapıldığını ve hukuk kurallarının ne şekilde uygulandığını ancak gerekçenin varlığı sayesinde denetleyebilmektedir. Ayrıca, gerekçe içtihat yönüyle yargıyı zenginleştirme ve yargı kararlarında istikrarı sağlamaya da katkı sağlamaktadır[28]. Son olarak ise gerekçenin kamuoyunda kararın tartışılabilmesine ve kabul görmesine imkân tanıma ve bu şekilde de yargıya güven duyulmasını sağlama gibi önemli bir işlevi bulunmaktadır[29].

---

21 Bekri (n 2) 207; Alp (n 20) 432; Türkmen (n 4) 54; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 218; Aşçıoğlu (n 5) 110; Cemile Demir Gökyayla, 'Yeni Yargıtay Kararları Işığında Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi' (2013) 9(105-106) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi 7, 21; Huysal (n 10) 73; Sarıöz Büyükalp (n 11) 520-521.

22 *Demir Gökyayla*, gerekçeli karar hakkının kamu düzeninden olmasının Anayasa m. 141'in bir sonucu olmadığını, tam tersine bu meselenin kamu düzeninin bir parçası, adil yargılanma hakkının teminatı olduğu için Anayasa'da bir hüküm ile düzenlendiğini savunmaktadır, bkz. Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 21.

23 Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 14; Ersen Perçin (n 10) 74; Yargıtay 15 HD, 829/1121, 08.03.2000; Yargıtay 11 HD, 11773/8659, 03.11.2016 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

24 Bekri (n 2) 208; Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 670-673, dn. 458; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 11; Türkmen (n 4) 54; Alp (n 20) 429; Tarman (n 13) 813; Ersen Perçin (n 10) 74; Güray Erdönmez, '8. Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler' in Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan and Hülya Taş Korkmaz (eds), *Pekcanıtez Usul – Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017) 881.

25 Atalı (n 20) 1985; Alp (n 20) 429; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 11; Demirkol (n 11) 74; Yargıtay 23 HD, 8031/1682, 06.03.2014 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021.

26 Erdönmez (n 24) 881; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 219; Doğan (n 11) 134; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 10; Huysal (n 10) 73; Demirkol (n 11) 75; Sarıöz Büyükalp (n 11) 523; Gilles Cuniberti, 'The Recognition of Foreign Judgements Lacking Reasons in Europe: Access to Justice, Foreign Court Avoidance and Efficiency' (2008) 57(1) International and Comparative Law Quarterly 25, 39.

27 Erdönmez (n 24) 881; Türkmen (n 4) 55; Alp (n 20) 428; Ersen Perçin (n 10) 74; Yargıtay 19 HD, 10286/14182, 19.09.2013; Yargıtay 23 HD, 725/677, 03.02.2014; Yargıtay 8 HD, 10047/14910, 09.09.2014 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

28 Türkmen (n 4) 54; Alp (n 20) 428.

29 Alp (n 20) 429; Türkmen (n 4) 54-55; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 11-12; Yargıtay 15 HD, 829/1121, 08.03.2000 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

Yukarıda kısaca değinildiği üzere Yargıtay İBBGK, İBK'da gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarıyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuş ve bir neticeye varmıştır. Bu değerlendirmeler arasında gerekçenin medeni usul hukukumuzdaki önemine dair bazı tespitler de yer almaktadır. Mahkeme kararlarının gerekçeli olmasının tarafların iddia ve savunmalarının dikkate alınmasının bir sonucu olduğu belirtilerek, gerekçeli karar hakkının savunma hakkıyla bağlantısına işaret edilen kararda, gerekçenin kamu düzeniyle bağlantısından da bahsedilmiştir. Ayrıca, kararda "*Demokratik hukuk devletlerinde gerekçe sadece bir hükmü temellendirmekle kalmaz, içeriğindeki gerçeklik ilgisi ile insan, toplum ve kamunun hükmün kişiliğinde, yargıcı ve onun etkinliğini denetleyerek alışkanlıklarını örseleyen bir rol üstlenir*" denilerek, gerekçenin keyfiyeti engelleme ve üst derece mahkemelerince denetime olanak sağlama rolüne de değinilmiştir. Değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, gerekçe medeni usul hukuku bakımından vazgeçilemez nitelikte olan ve doğrudan savunma hakkıyla bağlantısı bulunan bir hususdur. Gerek doktrin gerekse de yargı kararları gerekçenin hukukumuzdaki önemi konusunda hemfikirdir.

Bu çerçevede, bir Türk mahkemesi tarafından gerekçesiz karar verilmesinin Türk hukukuna aykırılık teşkil edeceği açıktır. Peki kararı veren mahkeme bir Türk mahkemesi değil de yabancı bir ülke mahkemesiyse bu durumun Türk hâkiminin tanıma veya tenfiz talebi üzerinde ne şekilde bir etkisi olmalıdır? Çalışmamızın bundan sonraki kısmında bu soruya cevap aranacaktır.

IV. Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması veya Tenfizine İlişkin Yargı Kararları

A. AİHM İçtihadı

Öncelikle belirtmek gerekir ki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS)[30] kararların gerekçeli olması gerektiği yönünde bir hüküm yer almamaktadır. Fakat, AİHM tarafından verilen pek çok kararda, AİHS m. 6 hükmünün[31] yalnızca hükümde

30 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Onay Kanunu Numarası: 6366, Kabul Tarihi: 10.03.1954, RG 19.03.1954/8662.

31 AİHS m. 6 hükmü şu şekildedir: "*(1) Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir. (2) Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır. (3) Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak; c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek; d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek; e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak*".
AİHS'in güncel Türkçe tercümesi için bkz. <https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf> Erişim Tarihi 14 Ağustos 2021.

sayılan hallerle sınırlı şekilde yorumlanmaması gerektiği ve hem ceza hem de hukuk yargılamaları bakımından mahkeme kararlarının gerekçeli olmasının söz konusu hükümde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bir parçası olduğu kabul edilmiştir[32].

AİHM, gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tenfiz edilip edilemeyeceğine ilişkin bugüne kadar herhangi bir karar vermemiştir. Konumuz açısından ışık tutulabilecek en önemli AİHM içtihadı, Mahkeme'nin 2001 yılında verdiği *Pellegrini v İtalya* kararıdır[33]. Söz konusu karar, taraf devletlere yabancı mahkeme kararlarının tanınmaması veya tenfiz edilmemesi yönünde pozitif yükümlülükler yüklenebileceğinin kabul edildiği ilk AİHM kararı olması itibariyle oldukça önemlidir[34]. Kararda Vatikan mahkemesi tarafından kadının savunma hakkını etkin şekilde kullanmasına imkân tanınmadan verilen evliliğin feshi kararının İtalyan mahkemesi tarafından tanınması incelenmiştir. Kararda evliliğin feshi kararını veren Vatikan mahkemesinin AİHS m. 6 ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkına riayet edip etmediğinin tanıma davasının görüldüğü İtalyan mahkemesi tarafından denetlenmesi gerektiği, bu denetimi yapmayan İtalyan mahkemesinin adil yargılama hakkını bizzat kendisinin ihlâl ettiği sonucuna varılmıştır[35]. Bu karar[36] ile AİHM, taraf devletlerin AİHS m. 6'ya kendi mahkemelerinde yürütülen yargılamalarda riayet etme yükümlülükleri ("doğrudan etki" veya "doğrudan koruma") bulunduğu gibi, yabancı ülke mahkemelerince bu hüküm ihlâl edilerek verilen kararların tanınması veya tenfizi taleplerini reddetme yönünde de yükümlülükleri bulunduğuna ("dolaylı etki" veya "dolaylı koruma"[37])

32 Bu yönde bkz. Cuniberti (n 26) 27; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 13; Aşçıoğlu (n 5) 110; Huysal (n 10) 74; Alp (n 20) 432; Türkmen (n 4) 44-45; Ersen Perçin (n 10) 82; Demirkol (n 11) 73; Bekri (n 2) 209. AİHM tarafından hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesine İlişkin Rehber" başlıklı içtihat rehberinde de yargı kararlarının gerekçeli olması gereğine açık bir şekilde yer verilmiştir, bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesine İlişkin Rehber: Adil Yargılanma Hakkı (Medeni Hukuk Yönü)' (*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, 31 Ağustos 2019) <https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_TUR.pdf> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021, 70-71. Bu yöndeki bazı AİHM kararları için bkz. *Taxquet v Belgium* App no 926/05 (ECtHR, 16 November 2010); *Jokela v Finland* App no 28856/95 (ECtHR, 21 May 2002); *Hirvisaari v Finland* App no 49684/99 (ECtHR, 27 September 2001); *Higgins and others v France* App no 20124/92 (ECtHR, 19 February 1998); *Ruiz Torija v Spain* App no 18390/91 (ECtHR, 09 December 1994); *Van de Hurk v the Netherlands* App no 16034/90 (ECtHR, 19 April 1994); *Hadjianastassiou v Greece* App no 12945/87 (ECtHR, 16 December 1992) <https://hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021.

33 *Pellegrini v Italy* App no 30882/96 (ECtHR, 20 July 2001) <https://hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021.

34 Sarıöz Büyükalp (n 11) 426.

35 *Pellegrini v Italy* (n 33) para 47-48.

36 AİHM'in tanıma ve tenfiz davaları bakımından dolaylı etkiye hükmettiği ilk karar *Pellegrini v İtalya* kararı olmakla beraber, bu karardan önce de 1992 tarihli *Drozd ve Janousek v Fransa ve İspanya* kararında Hâkim Matscher'in çoğunluk görüşünün gerekçesine katılmadığını belirtiği karşı oy yazısında AİHS m. 6 hükmünün ihlâli teşkil eden bir yabancı mahkeme kararın tanınması veya tenfizinin de üye devletin sorumluluğunu doğurabileceğine değinilmiştir. Doğrudan tanıma veya tenfize ilişkin olmayan bu kararda, tanıma ve tenfiz kararı dolayısıyla devletlerin sorumluluğunun doğması, AİHS m. 6 ihlâlinin açık bir ihlâl olması şartına bağlanmıştır. Söz konusu karar için bkz. *Drozd and Janousek v France and Spain* App no 12747/87 (ECtHR, 26 June 1992) <https://hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 25 Ağustos 2021.

37 *Sarıöz Büyükalp*, tanıma ve tenfiz yargılamalarında taraf devletlerin yükümlülüğünün kendi yargı organlarının işlevine ilişkin olması karşısında, burada dolaylı değil doğrudan bir ihlâl bulunduğunu dile getirmektedir. Bu görüş için bkz. Sarıöz Büyükalp (n 11) 427-428.

hükmetmiş[38] olmaktadır[39]. Karar, doğrudan gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizine ilişkin olmamakla beraber, tenfiz mahkemelerine her halükârda tanınması veya tenfizi talep edilen kararın AİHS ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlükleri ihlâl edip etmediğini denetleme yükümlülüğü getirmektedir ve bu yükümlülüğün kapsamına gerekçesiz kararlar da hiç şüphesiz dâhildir[40].

AİHM içtihatlarında mahkeme kararlarının gerekçeli olmasının adil yargılanma hakkı kapsamında görüldüğü de göz önünde bulundurulursa, *Pellegrini v İtalya* kararı ışığında gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi açısından AİHM'in olumsuz bir yaklaşım izleyeceği düşünülebilir[41]. Bununla beraber, AİHM içtihatlarında gerekçeli karar hakkına yönelik yaklaşım, bu hakkın taraf devletler açısından bağımsız bir yükümlülük olmadığı ve adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir[42]. Bu nedenle, gerekçesiz verilen her kararın doğrudan adil yargılanma hakkının ihlâli teşkil edeceğinin söylenemeyeceği de savunulmuştur[43]. Bu görüşteki bir yazar, ABAD'ın *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd*[44] kararından hareket etmektedir[45]. Yazar, söz konusu kararda ABAD'ın bir üye devlet mahkemesince verilen gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının adil yargılanma hakkını ayrıca ihlâl etmediği müddetçe diğer üye devletlerde tenfiz edilebileceğine hükmedildiğine işaret etmekte ve üyelerinin tamamı AİHS'e taraf olan Avrupa Birliği'nin yargı makamınca verilen bu karar ile gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizinin tek başına adil yargılanma hakkına ve dolayısıyla kamu düzenine bir aykırılık teşkil etmediğinin kabul edildiğini belirtmektedir[46]. Bu karara aşağıda daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

B. ABAD İçtihadı

Gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizinin mümkün olup olmadığı meselesi, bugüne kadar hiçbir AİHM içtihadında ele alınmamış olmakla beraber, ABAD içtihatlarında kendisine yer bulmuş bir konudur. 2012 tarihinde verilen *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* kararı, konuya dair Avrupa Birliği hukukunun yaklaşımını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

38 Dolaylı korumanın ilk kez uygulandığı AİHM kararı *Soering v Birleşik Krallık* kararıdır. Kavramın sınır dışı edilmeme hakkı bağlamında uygulama alanı bulduğu bu karar için bkz. *Soering v the United Kingdom* App no 14038/88 (ECtHR, 7 July 1989) <https://hudoc.echr.coe.int> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021.

39 Cuniberti (n 26) 29-30; Sarıöz Büyükalp (n 11) 426; Ersen Perçin (n 10) 82; JJ Fawcett, 'The Impact of Article 6(1) of the ECHR on Private International Law' (2007) 56(1) International and Comparative Law Quarterly 1, 4-5.

40 Demirkol (n 11) 80.

41 Bu yönde bkz. Cuniberti (n 26) 34; Ersen Perçin (n 10) 82.

42 Cuniberti (n 26) 28; Demirkol (n 11) 74.

43 Güven (n 11) 155; Demirkol (n 11) 76.

44 Case C-619/10 *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* (ECJ, 06.09.2012) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0619> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

45 Demirkol (n 11) 76.

46 Demirkol (n 11) 76.

2012 tarihli bu karar, bir İngiliz mahkemesince gıyabi karar usulü izlenerek verilen bir kararın Letonya mahkemelerinde tenfizi talebini konu almaktadır. *Seramico Investments Ltd* tarafından *Trade Agency Ltd* aleyhine İngiliz mahkemelerinde açılan alacak davası, *Trade Agency Ltd*'nin davaya katılmaması üzerine davalının gıyabında bir karar verilmesi suretiyle sonuçlanmış ve davalının davacıya 293,582.98 pound ödemesine karar verilmiştir[47]. Davacı *Seramico Investments Ltd*, bu kararın tenfizi için Letonya mahkemelerinde dava açmıştır[48]. İlk derece mahkemesi tarafından tenfiz talebi kabul edilmiş, davalının istinaf talebi de reddedilmiştir[49]. Davalı, İngiltere'de açılan dava hakkında kendisine bilgi verilmediği ve verilen kararın gerekçesiz olması nedeniyle, Letonya kamu düzenine aykırılık nedeniyle tenfiz talebinin reddedilmesi gerektiğini ileri sürerek ilk derece mahkemesi kararı aleyhine temyiz başvurusunda bulunmuştur[50]. Letonya Temyiz Mahkemesi (*Augstākās tiesas Senāts*) ise Letonya kamu düzeni ile AİHS m. 6 ve bunun Avrupa Birliği'ndeki karşılığı olan Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi[51] m. 47[52] arasında bir ilişki bulunduğunu ve AİHM'in AİHS m. 6'yı mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği şeklinde yorumladığını belirttikten sonra, davanın esasına girilmeden davalının gıyabında bir karar verilmesinin Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi m. 47'ye aykırı olup olmadığı ve o tarihte yürürlükte olan Brüksel I Tüzüğü[53] m. 34 anlamında kamu düzenine aykırılık dolayısıyla bir tenfiz engeli teşkil edip etmediği konusunda ABAD'a başvurmuştur[54]. Konuya dair görüşüne başvurulan İngiltere Hükümeti, söz konusu yargılama prosedürü izlenerek bir karar verilebilmesi için öncelikle davacının talebini detaylı bir şekilde ortaya koyan bir dava dilekçesi ve delilleriyle dava açması, bu belgelerin davalıya tebliğ edilmesi, davalının ise kendisine karşı açılan bu davadan haberdar olmasına karşın davaya katılmaması veya kendisine belirtilen süre içerisinde davaya katılacağı konusunda mahkemeyi bilgilendirmemesi şartlarının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir[55].

47 *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* (n 44) para 16.

48 *ibid* para 17.

49 *ibid* para 18-19.

50 *ibid* para 20.

51 Charter of Fundamental Rights of the European Union [2012] OJ C326/02.

52 "Etkili Hukuki bir Yola Başvurma ve Adil Yargılanma Hakkı" başlıklı hükmün Türkçe tercümesi şu şekildedir: "*(1) Birlik hukuku tarafından teminat altına alınmış olan hakları ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, bu maddede belirtilen şartlara uygun olarak bir mahkemede hukuki yola başvurma hakkına sahiptir.*

(2) Herkes, daha önceden yasa ile tesis edilmiş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede makul bir süre içinde yapılacak adil ve kamuya açık bir duruşma yapılması hakkına sahiptir. Herkes, kendisine bilgi verilmesi, savunulması ve temsil edilmesi fırsatına sahip olmalıdır.

(3) Gerekli imkanlara sahip olmayan herkese, bu yardımın adalete etkin bir şekilde ulaşılmasının sağlanması için gerekli olması koşulu ile hukuki yardım sağlanacaktır." Bildirge'nin Türkçe tercümesi için bkz. <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708> Erişim Tarihi 27 Aralık 2021.

53 Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters [2001] OJ L12.

54 *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* (n 44) para 23-25.

55 *ibid* para 56.

ABAD, söz konusu gıyabi karar usulünün hızlı, etkin ve masrafsız bir şekilde itiraza uğramamış alacakların tahsili amacıyla ihdas edildiğini teyit etmiş ve bu amaca ulaşılabilmesi hedefinin kararların gerekçeli olması şartından ayrılmayı da haklı çıkarabileceğini ifade etmiştir[56]. Mahkeme, bununla beraber, ulaşılmaya çalışılan bu amaç ile adil yargılanma hakkı kısıtlaması arasında bir orantısızlık bulunmaması gerektiğini ve tenfiz mahkemesinin de bunu kontrol etmesi gerektiğini dile getirmiştir[57]. ABAD'a göre, kararların gerekçeli olması şartının kapsamı kararların niteliğine göre değişebilir ve tenfiz mahkemesinin her somut olayda davalının karara karşı etkin bir şekilde elverişli kanun yollarına başvuru imkânına sahip olup olmadığını ayrıca incelemesi gerekmektedir[58]. Bu kapsamda ABAD'a göre Letonya mahkemesinin de *Trade Agency Ltd*'nin *Seramico Investments Ltd'*nin dava dilekçesinden ve verilen karara karşı başvurulabilecek kanun yollarından haberdar olup olmadığını ve haberdarsa bunun ne kapsamda olduğunu incelemesi gerekmektedir[59]. Mahkeme, en son olarak ise esasa dair hiçbir inceleme içermeyen ve davalının gıyabında verilmiş bir yabancı mahkeme kararının ancak davalının Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi m. 47/2'de güvence altına alınan savunma hakkını açık ve orantısız bir şekilde kısıtladığı durumda, etkin bir şekilde elverişli kanun yollarına başvurma imkânını ortadan kaldırması nedeniyle tenfizinin reddedilebileceği sonucuna varmıştır[60].

Görülebileceği üzere, ABAD gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konusunda kategorik bir yaklaşım izlememiş ve üye devlet mahkemesince verilen gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının tenfizinin reddi için adil yargılanma hakkını ayrıca ihlâl etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumda, her somut olayda üye devlet mahkemeleri, davalının davadan ve dava dilekçesinden haberinin olup olmadığını ve savunma hakkını kullanmamasının davalının kendi tercihi olup olmadığını incelemelidir[61]. O halde, bir mahkeme kararın salt gerekçesiz olması, o kararın tenfizinin reddi için yeterli bir sebep değildir ve üye devlet mahkemeleri tarafından gerekçesiz olarak verilen mahkeme kararları davalının savunma hakkına riayet ettiği ölçüde diğer üye devletlerde tenfiz edilebilecektir[62].

C. Fransız ve İsviçre Hukukları

Gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizi, karşılaştırmalı hukukta da tartışılan bir konu olmuştur. Günümüzde Fransız hukukunda kabul gören anlayış, gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizinin belli şartlar

56 *ibid* para 57-58.

57 *ibid* para 59.

58 *ibid* para 60.

59 *ibid* para 61.

60 *ibid* para 62.

61 Geert van Calster, *European Private International Law* (2nd edn, Hart 2016) 196.

62 Aynı yönde bkz. Demirkol (n 11) 76.

dahilinde mümkün olduğu yönündedir[63]. Çeşitli ülke mahkemeleri tarafından verilen gerekçesiz kararların tanınması veya tenfizi talepleriyle karşılaşan Fransız Yüksek Mahkemesi (*Cour de Cassation*), eksik olan gerekçenin yerini tutacak nitelikte muadil bir belgenin sunulması durumunda gerekçesiz mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği ve bu çerçevede de bunların tanınması ve tenfizinin mümkün olabileceği yönünde kararlar vermiştir[64]. Hangi belgelerin gerekçenin yerini tutacağı konusunda mahkemece verilmiş net bir tanım bulunmamaktadır[65] ve tenfiz hâkimlerinin bu konuda geniş bir takdir yetkisi olduğu ifade edilmektedir[66]. Ancak Yüksek Mahkeme içtihatları incelendiğinde başta dava dilekçesi olmak üzere esas yargılamada kararı veren mahkemeye sunulan belgeler[67] ile kararın verildiği mahkemece verilmiş ve konuyla bağlantılı olan gerekçeli kararların[68] gerekçenin yerini tutabilecek belgeler olarak değerlendirildiği görülmektedir.

İsviçre hukukundaki uygulama da bu doğrultudadır[69]. Federal Mahkeme (*Bundesgericht/Tribunal fédéral*) pek çok kararında bir mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tek başına kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceğini ve bu nedenle tenfiz talebinin reddedilemeyeceğini kabul etmiştir[70]. Buna göre, dava usulüne dair yeterli düzeyde bilgilendirilen ve davaya iştirak etmemesi sonucunda davacının talebi doğrultusunda karar verileceği noktasında dikkati çekilen davalı hakkında verilen gerekçesiz kararlar, kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyecektir[71]. Bununla beraber, kimi hallerde tanınması veya tenfizi istenilen yabancı mahkeme kararından

63 Cuniberti (n 26) 39; Sarıöz Büyükalp (n 11) 517-518, dn. 597; Hélène Gaudemet-Tallon and Marie-Elodie Ancel, *Compétence et exécution des jugements en Europe: Règlements 44/2001 et 1215/2012 Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)* (6th edn, LGDJ 2018) 616; Laurence Usunier, 'Refus d'un exequatur d'un jugement étranger non motivé' (2016) 1 Revue critique de droit international privé 189, 191; Pierre Chevalier, 'La nouvelle cartographie des voies ouvertes pour la reconnaissance ou l'exécution en France des décisions étrangères: L'office du juge de l'exequatur, l'ordre public et le portulan' (2014) 1 Revue critique de droit international privé 1, 19.

64 Cass civ (1) 11 February 2015, 14-10.074; Cass civ (1) 22 October 2008, 06-15.577; Cass civ (1) 28 November 2006, 04-19.031; Cass civ (1) 20 September 2006, 04-11.635; Cass civ (1) 30 June 2004, 01-03.248 01-15.452; Cass civ (1) 17 January 2006, 03-14.483; Cass civ (1) 9 October 1991, 90-13.449; Cass civ (1) 17 May 1978, 76-14.843 <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 1 Eylül 2021.

65 Cuniberti (n 26) 39.

66 Usunier (n 63) 192.

67 Fransız Yüksek Mahkemesi'nin tercihinin genelde bu belgeler olduğu yönünde bkz. Usunier (n 63) 192. Bu yöndeki kararlar için bkz. Cass civ (1) 11.02.2015, 14-10.074; Cass civ (1) 28.11.2006, 04-19.031; Cass civ (1) 17.01.2006, 03-14.483; Cass civ (1) 30.06.2004, 01-03.248 01-15.452; Cass civ (1) 09.10.1991, 90-13.449 <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 1 Eylül 2021.

68 Bu yöndeki kararlar için bkz. Cass civ (1) 28.11.2006, 04-19.031; Cass civ (1) 17.01.2006, 03-14.483 <www.legifrance.gouv.fr> Erişim Tarihi 1 Eylül 2021.

69 Bu yönde bkz. Andreas Bucher, 'Art. 27 LDIP' in Andreas Bucher (ed), *Commentaire Romand : Loi sur le droit international privé* (Helbing Lichtenhahn 2011) 358-359; Markus Müller-Chen, ‚Art. 27 IPRG' in Markus Müller-Chen and Corinne Widmer Lüchinger (eds), *Zürcher Kommentar zum IPRG - Band I - Art. 1-108 Kommentar zum Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987* (3rd edn, Schulthess 2018) 613.

70 BGE 116 II 625; BGE 87 I 73; BGE 103 Ia 199; BGE 5A_840/2009, 30.04.2010 <www.bger.ch> Erişim Tarihi 14 Eylül 2021.

71 Federal Mahkeme'nin pek çok kararında ortak özellik olarak gıyapta verilen kararlar bakımından esas davanın davalısının davaya iştirak etmemesinin doğuracağı sonucu bilmesine karşın bilinçli olarak yargılamaya iştirak etmediği ve sonrasında da tenfiz yargılaması sırasında gerekçe eksikliğini bir tenfiz engeli olarak ileri sürdüğü görülmektedir. Bu bakımdan, *Demir Gökyayla* da Federal Mahkeme'nin bu kararların bu yaklaşımı tasvip edilmemesi ve hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilmesinin bir sonucu olabileceğini haklı olarak dile getirmektedir, bkz. Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 24-25.

gerekçesiz olması nedeniyle tanıma-tenfiz şartlarının sağlanıp sağlanmadığının anlaşılamayabileceği, böyle durumlarda da tarafların sunacağı ek belgelerle bu incelemenin yapılması gerektiği ifade edilmektedir[72]. Bu görüşe İsviçre Federal Mahkemesi tarafından da iştirak edilmiş ve taraflardan konuya ilişkin hiçbir belge talep edilmeden tenfiz talebinin reddedilmesinin uygun olmayacağı belirtilmiştir[73]. Gerekçesiz bir mahkeme kararının kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi, ancak kararın aynı zamanda savunma hakkını ihlâl etmesi halinde söz konusu olacaktır[74]. Nitekim İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (MÖHK) m. 29/1(c) hükmü de gıyapta alınan kararların tenfizinin belli şartlar altında mümkün olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizinde izlenilecek usulü düzenleyen İsviçre MÖHK m. 29'un bahsi geçen bendinde, gıyapta verilmiş bir kararın tenfizi talep edildiği hallerde tenfiz davasının davacısına tanınması veya tenfizi istenilen kararla birlikte davalıya yabancı ülkede yürütülen yargılama sırasında usulüne uygun şekilde tebligat yapıldığını ve kendisini savunma hakkı tanındığını gösteren bir resmî belge sunma zorunluluğu yüklenmektedir. Dolayısıyla, davacının bu yönde bir belge sunması halinde gerekçesiz kararların da aralarında bulunduğu davalının gıyabında verilmiş kararların tanınması veya tenfizi mümkün olmaktadır.

D. Konuya Dair Yargıtay Kararları

1. İçtihadı Birleştirme Kararı Öncesi Dönem

Çeşitli hukuk sistemlerinde basit dava usulleri izlenilerek esasa ilişkin bir inceleme yapılmaksızın kararlar verilmesine imkân tanımasının doğal bir sonucu olarak, Türk mahkemeleri de çeşitli defalar gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizi yönünde taleplerle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle de ülkemizden çeşitli sebeplerle ayrılıp başka ülkelere yerleşenlerin sıklıkla yaşadığı yabancı ülke mahkemeleri tarafından verilen kararlar bakımından bu yönde taleplerle karşılaşan mahkemelerimizin yaklaşımlarının aynı yönde olmadığı ve hatta Yargıtay'ın dairelerinin dahi konuyla ilgili birbiriyle çelişen kararları bulunduğu görülmekteydi. Yeknesaklık sağlamak ve mevcut çelişkileri sona erdirmek amacıyla Yargıtay İBBGK, 10.02.2012 tarihinde 2010/1 E. ve 2012/2 K. numaralı İBK'yı vermiştir. İBK'da da bu konuya vurgu yapılmış ve 2. HD'nin kararlarının hem kendi içerisinde hem de 13. HD'nin kararlarıyla çeliştiği ifade edilmiştir[75]. Yargıtay'ı bu konuya ilişkin olarak bir

72 Bucher (n 69) 358-359.

73 Söz konusu kararlar için bkz. BGE 123 III 374; BGE 127 III 186 <www.bger.ch> Erişim Tarihi 17 Eylül 2021.

74 Müller-Chen (n 69) 613.

75 İçtihadı birleştirme başvurusunu yapan başvurucunun talebine konu kararlar arasında Yargıtay HGK›nın da iki kararı yer almaktadır. Ancak, İBK'da İBBGK tarafından da ifade edildiği üzere, söz konusu kararlar gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tenfizine ilişkin kararlar değildir; zira bu kararlarda gerekçe bulunmaktadır, ancak bu gerekçeler yetersiz veya eksiktir. Bu iki kavram her ne kadar birbirine benzese de, birbirinden farklı değerlendirilmesi gereken meselelerdir. Çalışmamız hiç gerekçe içermeyen yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizine ilişkin olduğundan, bu iki karara değinilmeyecektir. Söz konusu kararlar için bkz. Yargıtay HGK, 2-1051/1068, 21.06.2000; Yargıtay HGK, 19-102/208, 27.05.2009 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

içtihadı birleştirme kararı vermeye yönlendiren süreci daha iyi anlayabilmek adına, aşağıda karar öncesinde verilen ve birbiriyle çelişen bu kararlara yer vereceğiz[76].

İBK'da değinilen ilk karar, 2. HD tarafından 1999 yılında verilmiştir[77]. Sydney Aile Mahkemesi tarafından verilmiş bir boşanma kararının tanınması talebiyle başvurulan yerel mahkeme; söz konusu kararın gerekçe içermemesi, dolayısıyla boşanma sonucunu doğuran maddi vakıa ve delillerin neler olduğunu ortaya koymaması ve ayrıca boşanma kararının geçici nitelikte olduğunu belirtmesi nedeniyle tanıma talebini kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddetmiştir. Yargıtay tarafından da söz konusu karar onanmıştır.

İBK'da bahsi geçen ve 2. HD tarafından verilen diğer karar ise aksi yöndedir[78]. Köln Mahkemesi tarafından verilen boşanma kararının tanınması talebini inceleyen ilk derece mahkemesi, boşanma kararının gerekçesiz olmasının kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği sonucuna varmış ve talebi reddetmiştir. Temyiz talebi üzerine uyuşmazlığı inceleyen Yargıtay 2. HD, yabancı mahkeme kararında gerekçe yer almamasını o ülke usul hukuku kurallarının bir sonucu olarak değerlendirmiş ve yabancı mahkeme kararının Türk usul hukukunun anladığı anlamda bir gerekçe içermemesinin Türk kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği sonucuna vararak ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.

İBK'da değinilen üçüncü karar Alman hukuku uyarınca ihtarlı basit dava usulüne göre verilmiş kararların tenfizine ilişkindir[79]. Gelnhausen Yerel Mahkemesi ile Hünfeld Yerel Mahkemesi tarafından verilen kararların Türkiye'de tenfizi talep edilmiştir. Türk mahkemesi, yabancı mahkeme kararlarının tenfizine karar vermiştir. Yargıtay ise yabancı mahkeme kararlarına ilişkin tanıma veya tenfiz kararı verilebilmesi için öncelikle MÖHUK'ta yer alan tanıma ve tenfiz şartlarının sağlanıp sağlanmadığının incelenmesi gerektiği ve gerekçe içermeyen kararlar söz konusu olduğunda ise bu incelemenin yapılması mümkün olmadığından tenfiz talebinin reddine karar verilmesi gerektiğini ifade ederek kararın bozulmasına hükmetmiştir.

İBK'da yer alan ve yine 13. HD tarafından verilen diğer kararda ise karar metninde tam olarak ifade edilmemiş olmakla beraber, yine Almanya'da ihtarlı basit dava usulü izlenerek verilmiş bir kararın Türkiye'deki tenfiz talebi söz konusudur[80]. Wedding Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından verilen kararın tenfiz talebi yerel mahkemece kabul edilmiş; Yargıtay ise sunulan kararın asıl karar olup olmadığının anlaşılamadığını ve karardan hükmün kamu düzenine aykırı bulunup bulunmadığı hususunun da denetlenemediğini belirterek, yerel mahkeme kararının bozulmasına hükmetmiştir.

76 Çalışmamızda yalnızca İBK'da bahsi geçen kararlara değinmekle yetinilecektir. İBK'da yer almayan daha eski tarihli diğer Yargıtay kararları hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 14-18.

77 Yargıtay 2 HD, 5858/7609, 30.06.1999 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

78 Yargıtay 2 HD, 2612/9147, 08.06.2006 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

79 Yargıtay 13 HD, 9007/11406, 05.12.2001 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

80 Yargıtay 13 HD, 6226/11095, 02.10.2003 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021.

Görülebileceği üzere Yargıtay 2. ve 13. HD tarafından verilen bu dört kararda Dairelerce verilen kararlar ve bu kararların dayandırıldığı gerekçeler birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin, Avustralya mahkemesince verilen boşanma kararının tanınmasına ilişkin olan ilk kararda Yargıtay 2. HD, gerekçenin mahkemenin kararda belirtilen sonuca ne şekilde ulaştığını gösteren bir araç olduğunu vurgulamış ve gerekçenin bulunmamasını kamu düzenine aykırılık sonucu doğuracak bir eksiklik olarak değerlendirmişken; yine bir boşanma kararının tanınmasına ilişkin olan ikinci kararda aynı Daire tam ters yönde bir yaklaşım izleyerek, konuyu usul hukukları arasındaki bir farklılık olarak değerlendirmiş ve kamu düzenine aykırılık iddiasını reddederek tanıma talebini kabul etmiştir. Yargıtay 13. HD tarafından verilen iki kararın ise Almanya'da ihtarlı basit dava usulü uyarınca verilen gerekçesiz kararların tenfizine ilişkin olduğu görülmektedir. Bu iki kararda da aynı doğrultuda karar verilmiş ve bu kararların, başta kamu düzenine aykırılık şartı olmak üzere, tenfiz şartlarını incelemeye olanak tanımayacak bir içeriğe sahip olmaları nedeniyle tenfiz talepleri reddedilmiştir.

2. 10.02.2012 Tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı

Yabancı mahkeme ilamının gerekçesiz olmasının kamu düzenine aykırılık teşkil edip etmediği ve bu bağlamda gerekçeden yoksunluğun yabancı mahkeme kararının tenfizine engel olup olmayacağı konusunda Yargıtay'ın farklı daireleri tarafından verilen kararlar arasında yaşanan bu çelişkiler üzerine, Av. Serpil Alatalı Bayburt'un 24.11.2009 tarihli başvurusuyla görüş aykırılığının içtihatların birleştirilmesi yoluyla giderilmesi talep edilmiştir. Bu talep sonrası, Yargıtay İBBGK 10.02.2012 tarihinde gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının Türk kamu düzenine aykırılık teşkil edip etmediği konusundaki görüş aykırılığının içtihatların birleştirilmesi yoluyla giderilmesi amacıyla toplanmış ve bunun sonucu olarak 2010/1 E. ve 2012/1 K. numaralı İBK, 20.09.2012 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. İBK'da, tanınması veya tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tek başına Türk kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği sonucuna varılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki bu kararda konu yalnızca kamu düzenine açıkça aykırılık (MÖHUK m. 54/1(c)) bağlamında ele alınmış ve başta MÖHUK m. 54/1(ç) hükmü olmak üzere diğer tanıma ve tenfiz şartları bağlamında bir inceleme yapılmamıştır.

Yargıtay, kararda ilk olarak esasa girme yasağına yer vermiş ve bu çerçevede tanıma ve tenfiz yargılamasında kamu düzeni incelemesinin yalnızca hüküm sonucuna bakılarak yapılacağını belirtmiştir. Yargıtay'ın bu hususta görüşü şu şekildedir: "*Tenfiz hâkiminin yabancı mahkeme ilamının maddi hukuk bakımından doğruluğunu inceleme ve değerlendirme yetkisi yoktur. Bu yasak çerçevesinde, tenfiz hakiminin ilamda mevcut olan bir gerekçeyi inceleyip değerlendirmesi de söz konusu olamaz. (...) Tenfizi talep edilen yabancı mahkeme ilamında Türk Usul Hukuku'nun anladığı*

anlamda bir gerekçenin bulunması ya da bulunmaması Türk Kamu düzeninin müdahalesi bakımından tenfiz için ne etkilidir ne de gereklidir. Aksinin kabulü, yeniden yargılama yapmak sonucunu doğuracağı gibi yabancı ilamı ittihaz eyleyen mahkemenin de denetim ve inceleme organı haline gelmek gibi istenilmeyen bir durum belirecektir".

İBK'da daha sonra usule *lex fori*'nin hâkim olması ilkesine değinilmiş ve gerekçesiz karar verilmesine imkân tanıyan dava usullerinin tek başına Türk kamu düzeniyle çelişmediği ifade edilmiştir. Yargıtay'a göre; kural olarak, her mahkeme kendi usul hükümlerini uygular ve bu sebeple de yabancı mahkemenin uyguladığı usulün, Türk usul hukukundan farklı olması Türk kamu düzeninin müdahalesi için bir gerekçe değildir. Ancak eğer yabancı mahkeme ilamı Türk hukuk anlayışına göre bir hukuk devletinde olabilecek bir usul hukuku düzeninden ayrılarak ve özellikle de adil yargılama ilkelerini ihlâl edici nitelikteki bir usul izlenerek verilmişse, Türk kamu düzeninin müdahalesi gündeme gelebilir. Bu genel tespitlerin ardından Yargıtay, somut olayda yabancı mahkemenin davada izlediği yargılama usulünün de Türk kamu düzeninin müdahalesini gerektiren bir usul olmadığı sonucuna varmıştır.

Kararda ayrıca, HMK'da düzenlendiği anlamda bir gerekçenin yabancı mahkeme kararında da bulunmasını beklemenin usule *lex fori*'nin hâkim olması ile bağdaşmayacağı, bu yönde bir beklentinin de milletlerarası usul hukukunun ve Türk tenfiz hukukunun kabul edemeyeceği bir anlayış olduğu dile getirilmiştir. Yargıtay'a göre, gerekçenin her ülke hukukunun bizzat kendisi tarafından belirlenen ve diğer ülke hukukları tarafından gerekçe olarak kabul edilmesi zorunlu ve gerekli bir kavramdır.

Nihayetinde Yargıtay, konuyu usul hukukuna ilişkin bir farklılık olarak değerlendirdiğini ve usul hukukuna da *lex fori*'nin uygulanacağını belirterek, yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tek başına kamu düzenine aykırılık sonucu doğurmayacağı sonucuna ulaşmıştır. Yargıtay'a göre, her mahkeme kural olarak kendi usul kurallarını uygular; bu sebeple yabancı mahkemenin izlediği usulün Türk hukukundan farklı olması kamu düzeninin müdahalesi için yeterli bir neden değildir. Münhasıran hukuki dinlenilme hakkı verilmeden oluşturulan ve kesinleşen gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının, salt bu sebeple Türk kamu düzenine aykırılık nedeniyle tenfiz talebinin reddi *lex fori* prensibine de aykırı düşecektir. Diğer bir deyişle, kendi usul hukuku hükümlerine uygun olarak verilen ve Türk usul hukuku anlamında gerekçesi bulunmayan yabancı mahkeme ilamlarının salt bu sebepten dolayı tenfizi engellenmemelidir.

Yargıtay 13. HD başkan ve üyelerinin İBK'na katılmayarak, karşı oy yazısı kaleme aldıklarını ayrıca ifade etmek gerekir. Karşı oy yazısında gerekçenin AİHS m. 6'da

düzenlenen adil yargılanma hakkının bir parçası olduğu[81], tenfizi istenen yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırı olup olmadığının ancak gerekçeyle saptanabileceği, gerekçenin hükmün dayandığı hukuki esasları açıkladığı, tarafların haklı olup olmadıklarını gerekçe sayesinde anlayabildikleri ve hükmün üst derece mahkemelerince denetlenmesinin de gerekçe sayesinde mümkün hale geldiği belirtilmiştir.

V. Yabancı Mahkeme Kararının Gerekçesiz Olmasının Tenfiz Şartları Bakımından Değerlendirilmesi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de ifade etmiş olduğumuz üzere, tanıma ve tenfiz yargılamalarında esasa girme yasağı uygulanmakta ve yalnızca MÖHUK'ta belirtilen şartların sağlanıp sağlanmadığının denetlendiği bir inceleme yapılmaktadır. MÖHUK m. 50 hükmünde yer alan ön şartlar ve m. 54 hükmünde sayılan esas şartlar arasında tanınması veya tenfizi istenilen kararın gerekçeli olması gerektiğine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. O halde, gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının Türk mahkemelerince tenfiz edilip edilemeyeceği meselesinin MÖHUK'taki mevcut tenfiz şartları çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu kapsamda bir sonuca ulaşılması gerekmektedir. Kanımızca yabancı mahkeme kararlarının gerekçesiz olması, tanıma ve tenfiz şartlarından iki tanesiyle bağlantılıdır. Bunlar, tanıma ve tenfizin esas şartları arasında yer alan savunma hakkı ihlâli (MÖHUK m. 54/1(ç)) ve kamu düzenine açıkça aykırılıktır (MÖHUK m. 54/1(c)).

A. Savunma Hakkının İhlâli Bakımından (MÖHUK m. 54/1(ç))

Tanıma ve tenfizin esas koşullarını düzenleyen MÖHUK m. 54 hükmünde savunma hakkına ilişkin olarak özel bir düzenleme bulunmaktadır. MÖHUK m. 54/1(ç) uyarınca, tenfizi istenilen yabancı mahkeme kararının verildiği yer kanunları uyarınca, kendisine karşı tenfiz istenen kişinin hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş olması ve bu kişinin tenfiz istemine karşı itiraz etmiş olması, bir tenfiz engelidir. MÖHUK m. 54/1(ç)'nin kapsamının savunma hakkını kısıtlayan haller olduğu kabul edilmekte[82] ve bu çerçevede, kendisine karşı

81 Karşı oy yazısında gerekçeli karar hakkının mevzuatımızdaki dayanaklarına değinilirken, AİHS m. 6 ile beraber m. 45 hükmüne de yer verilmiştir. Ancak "*kararların gerekçesi*" başlığını taşıyan AİHS m. 45 hükmü, genel olarak mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği yönünde bir düzenleme getirmemektedir; ilgili hüküm yalnızca AİHM tarafından verilecek *"esasa ilişkin kararlar ile başvuruların kabul edilebilirliğine ya da kabul edilemezliğine ilişkin*" kararların gerekçeli olması gerektiğini düzenlemektedir. Hükmün sadece AİHM kararlarını ilgilendirdiğine karşı oyu yazan hâkimler de değinmişlerdir. Bu açıdan, yabancı bir mahkeme tarafından verilen gerekçesiz bir kararın Türk mahkemelerince tanınmasının veya tenfizinin mümkün olup olmadığı tartışması bakımından AİHS m. 45'in doğrudan ilgili bir hüküm olduğunu söylemek pek de kolay görünmemektedir. Aynı eleştiri için bkz. Ersen Perçin (n 10) 80-81.

82 Bu doğrultuda bkz. Nomer, *DHH* (n 13) 539; Çelikel and Erdem (n 9) 777; Sakmar (n 13) 72-73; Tekinalp (n 13) 441; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 689; Aybay and Dardağan (n 13) 307; Akıncı (n 13) 212; Doğan (n 11) 136; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 216; Tiryakioğlu (n 13) 80; Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 52; Güven (n 11) 161; Giray (n 13) 640; Esen (n 7) 72; Pürselim (n 13) 231; Can and Tuna (n 13) 287; Köle (n 10) 45.

tanıma veya tenfiz talep edilen kişinin itirazına bağlı olarak bu hallerden en az birinin varlığı kanun koyucu tarafından tanıma-tenfiz talebinin reddi için yeterli görülmektedir. Madde metninden de anlaşılabileceği üzere, bahsi geçen işlemlerin hukuka aykırı olup olmadığı kararın verildiği ülke hukuku uyarınca tespit edilecektir. O halde, davalının mahkemeye usulüne uygun şekilde çağrılıp çağrılmadığı veya mahkemede temsil edilip edilmediğine tenfiz ülkesi hukukuna göre değil, kararın verildiği yabancı ülke hukukuna göre karar verilecektir.

MÖHUK m. 54/1(ç) hükmünün uyulması gereken standart olarak kararın verildiği ülke usul hukukunu belirlemiş olması, mahkeme kararlarının gerekçeli olması şartı bakımından da önem taşımaktadır. Yukarıda da ifade etmiş olduğumuz üzere, mahkemelerin gerekçesiz karar vermesi çoğu zaman basit dava usulüne göre yürütülen yargılamalar sonucunda söz konusu olmaktadır. Normal yargılama usulünden daha hızlı ve kolay bir şekilde kesin hüküm niteliği taşıyan kararlar verilmesini sağlayan basit dava usullerine başvurulması, çoğu zaman bazı şartların sağlanması koşuluna bağlanmıştır[83]. Bu durumda, basit dava usullerinin uygulanmasını mümkün kılan şartların sağlanıp sağlanmadığı, MÖHUK m. 54/1(ç) hükmü uyarınca önem kazanmaktadır; şayet bu şartlar sağlanmamışsa ve davalı bu gerekçeyle tenfiz talebine itiraz etmişse, MÖHUK m. 54/1(ç) hükmünün ihlâl edilmesi söz konusu olabilecektir.

Önemle belirtmek gerekir ki İBK'da kararın gerekçesiz olmasının kararın verildiği ülke hukukuna aykırı olması ihtimaline hiç değinilmemiş ve konu yalnızca kamu düzenine aykırılık şartı bakımından ele alınarak MÖHUK m. 54/1(ç) anlamında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır[84]. Bununla beraber, kararın verildiği ülke hukukuna aykırı olarak yabancı hâkimin gerekçesiz karar vermesi, MÖHUK m. 54/1(ç)'nin kapsamına girebilir ve kamu düzenine aykırılık tartışmasına gerek kalmaksızın bir tanıma ve tenfiz engeli ortaya çıkabilir.

Bu noktada, konunun daha iyi ortaya konabilmesi adına farklı hukuk sistemlerinde yer alan basit yargılama usullerine kısaca değinmekte fayda görüyoruz. İBK'da yer verilen gerekçesiz kararlardan iki tanesinin de dayandığı prosedür olan ve Alman usul hukukunda karşımıza çıkan ihtarlı basit dava usulü (*Mahnverfahren*), taraflar arasında uyuşmazlık konusu olmayacağı tahmin edilen belirli tip alacaklar için daha hızlı ve masrafsız şekilde kesin hüküm elde edebilme amacına hizmet eden bir dava usulüdür[85]. Bu tür davalarda, alacaklının talebi üzerine mahkemece düzenlenen ihtar borçluya tebliğ edilmekte ve borçlu tarafından bu ihtara itiraz edilmemesi durumunda, mahkemece uyuşmazlığın esasına girilmeden kesin hüküm niteliği taşıyan, icra

83 Bu yönde bkz. Esen (n 7) 78; van Calster (n 61) 196.

84 Aynı tespit için bkz. Sarıöz Büyükalp (n 11) 524, dn. 614.

85 Esen (n 7) 24; Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 10; Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 27.

kabiliyetini haiz bir karar verilmektedir[86]. Şayet davalı kendisine tebliğ edilen ihtara itiraz ederse, bu durumda mahkeme tarafından normal dava usulü izlenecek, bir başka deyişle esasa girilecek şekilde bir yargılama yapılacaktır. Borçlunun ihtara itiraz etmediği durumda mahkemece esasa ilişkin bir yargılama yapılmadan alacaklının talebi üzerine bir icra kararı verilecektir; eğer bu icra kararına da borçlu tarafından itiraz edilmezse, kesin hüküm kuvvetini taşıyan ve icra edilebilir bir karar ortaya çıkacaktır[87]. Bu kararın ortaya çıkışı sürecinde mahkemenin tarafların iddia ve savunmaları ile delillerini değerlendirmesi söz konusu olmamakta; bu nedenle de mahkemece verilen kararlarda Türk hukukunda öngörüldüğü anlamda herhangi bir gerekçe bulunmamaktadır[88]. Bu özellikleri incelendiğinde, bahsi geçen dava türünün Türk hukukundaki işleyiş açısından ilamsız icra takibine benzediği görülebilecektir[89].

Alman hukukunda ihtarlı basit dava usulüne ek olarak gerekçesiz karar verilmesine imkân tanıyan bir diğer usul ise gıyabi karar (*Versäumnisurteil*) prosedürüdür. Bu prosedüre Alman hukukunda sıklıkla başvurulmasına karşın, Türk hukukunda bu yöntem izlenerek verilen kararların tanınması ve tenfizi az incelenmiş bir konudur[90]. Alman Medeni Usul Kanunu (*Zivilprozessordnung*) §§330-347 arasında düzenlenen bu usul uyarınca, davalı tarafın yargılamaya katılmayı ihmal etmesi durumunda, davacının talebi üzerine hâkim davacının iddialarını doğru kabul etmekte[91] ve bu doğrultuda bir karar vermektedir (§331). Davalının yargılamaya katılmayarak hareketsiz kalmasına davacının iddialarını kabul etme sonucu bağlanmakta ve bunun bir sonucu olarak da esasa ilişkin inceleme yalnızca davacının iddiaları üzerinden yürütülmektedir[92]. Yargıtay da çeşitli defalar bu usule göre verilen kararların tenfizi talepleriyle karşılaşmış ve bu kararlarında gıyabi karar usulüne göre verilen kararların davalının savunma hakkının ihlâli anlamına gelmediğine yahut Türk kamu düzenine aykırılık teşkil etmediğine hükmetmiştir[93].

86 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 10; Esen (n 7) 24; Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 27; Demirkol (n 11) 71.

87 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 10; Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Esen (n 7) 39, 45; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 27

88 Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Esen (n 7) 23-46; Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 9-10; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 27-28.

89 Esen (n 7) 23; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 28; Demirkol (n 11) 71.

90 Bu yargılama usulü hakkında Türk doktrininde ayrıntılı bir inceleme için bkz. Acun Papakçı, 'Alman Mahkemelerince Verilen Gıyabi Kararların Yargılama ve Uluslararası Tebligat Kuralları Açısından Türk Hukukuna Uygunluğu' (2016) 22(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 457-488.

91 Bununla beraber, dava dilekçesinde anlatılan olayların delilleriyle birlikte inandırıcı şekilde ortaya konması ve mahkemenin de olayların tutarlı olup olmadığını incelemesinin her halükârda gerektiği belirtilmektedir. Buradaki kriterin dilekçenin kendi içindeki inandırıcılığı olduğu ve dava dilekçesinde anlatılan olayların başka bir araştırma veya açıklamaya ihtiyaç kalmaksızın gerçek olabileceğine mahkemenin inanması durumunda dilekçenin kendi içinde inandırıcı olduğu sonucuna varılacağı kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. Papakçı (n 90) 463, 465; Hanns Prütting, '§331' in Thomas Rauscher and Wolfgang Krüger (eds), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (6th edn, Verlag Beck 2020) Rn. 10; Astrid Stadler, '§331' in Hans-Joachim Musielak and Wolfgang Voit (eds), *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz* (18th edn, Verlag Franz Vahlen 2021) Rn. 7.

92 Papakçı (n 90) 465; Prütting (n 91) Rn. 10; Stadler (n 91) Rn. 7.

93 Yargıtay 11 HD, 2822/9027, 28.05.2012; Yargıtay 11 HD, 14580/16701, 09.12.2011; Yargıtay 11 HD, 12797/7992, 06.07.2010 <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 20 Aralık 2021.

Diğer bir örneğimiz İngiliz hukuk sisteminde yer almaktadır. İngiliz hukukundaki gıyabi karar (*default judgment*) usulü, benzer şekilde gerekçesiz karar verilmesine imkân tanıyan bir yargılama usulü olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiliz Medeni Usul Kanunu'nun (*Civil Procedure Rules*) 12. bölümünde düzenlenen bu yargılama usulü, davalının kendisine açılan davada herhangi bir savunma yapmaması veya dava dilekçesini tebliğ aldığını mahkemeye bildirmemesi durumunda söz konusu olmaktadır (m. 12.1). Davalının bu hareketsizliği nedeniyle davacı, mahkemeden davalının gıyabında karar verilmesini talep ederse, mahkeme davacının lehine karar vermektedir[94]. Mahkemeyi bu yönde hüküm vermeye yönlendiren husus davalının hareketsizliği olduğundan, bu yargılama usulünde de esasa ilişkin herhangi bir yargılama faaliyeti gerçekleşmemekte ve bu nedenle de kararlarda geleneksel anlamda bir gerekçe bulunmamaktadır[95].

Bazı hukuk sistemlerinde ise anlaşmalı boşanma söz konusu olduğunda eşler gerekçenin karara yazılmamasına karar verebilmektedirler[96]. Örneğin, Alman Usul Kanunu §313a hükmü, taraflara bu yetkiyi tanımaktadır. Söz konusu hükme göre, tarafların mahkeme kararına karşı herhangi bir kanun yoluna başvurma imkânı olmadığında, kararın gerekçesiz olmasına dair anlaşmaları mümkündür. Bu usul, Yargıtay'ın 2007 yılında verdiği bir karara da konu olmuştur. Kreuzberg Aile Mahkemesi tarafından Alman Usul Kanunu §313a/2 uyarınca gerekçesiz olarak verilen boşanma kararının tanınmasına ilişkin olan bu kararda Yargıtay, gerekçenin *lex fori*'nin hâkimiyetinde bir mesele olmasından hareketle gerekçe eksikliğini kamu düzenine aykırı bulmamış ve tanıma talebini kabul etmiştir[97].

Yukarıda yer verilen yabancı usul hukuku kurumları MÖHUK m. 54/1(ç)'de düzenlenen tenfiz şartı kapsamında incelendiğinde, gerekçesiz karar verilmesine olanak tanıyan yargılama prosedürüne riayet edilmemesi durumunda tenfiz engeli teşkil edebilecek hallerin ortaya çıkabileceği görülmektedir. Gerçekten de Alman ve İngiliz hukukunda uygulanan bazı usuller davalının gıyabında karar verilmesine olanak tanımakta ve davalı, kendisi hakkında verilen karara karşı savunma hakkını kullanamamış olmaktadır. Fakat, değinmiş olduğumuz üzere m. 54/1(ç) hükmü yargılamanın davalının gıyabında veya yokluğunda yürütülmesinin ancak bu durumun kararın verildiği ülke hukukuna aykırı olması halinde bir tanıma veya tenfiz engeli teşkil edeceğini düzenlemektedir. O halde, davalının itiraz etmesi durumunda Türk tenfiz hâkiminin gerekçesiz karar vermeye imkân tanıyan basit dava usulünün ilgili ülke hukuku kurallarına uygun şekilde işletilip işletilmediğini incelemesi gerekecektir[98].

94 Gaudemet-Tallon and Ancel (n 63) 563; Cuniberti (n 26) 37; Adrian Briggs, *Civil Jurisdiction and Judgments* (6th edn, Informa Law 2015) 636.

95 Cuniberti (n 26) 37; Briggs (n 94) 48.

96 Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 31-32.

97 Yargıtay 2 HD, 19972/15298, 08.11.2007 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 13 Eylül 2021.

98 Esen (n 7) 75.

Şayet usulüne uygun bir şekilde süreç işlemişse ve davalı, usulüne uygun şekilde yargılamadan haberdar olmasına karşın yargılamaya kendi isteğiyle iştirak etmeyerek savunma hakkını kullanmamayı tercih etmişse, MÖHUK m. 54/1(ç) hükmüne herhangi bir aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmalıdır[99].

Bahsi geçen tenfiz engelinin genel kapsamı hükümde belirtilen ihlâllerle sınırlıdır, ancak bu haller dışında da savunma hakkını ihlâl eden başka durumlar söz konusu olabilir. Bu durum özellikle de tanınması veya tenfizi istenilen kararın, kararın verildiği ülke kanunlarına uygun şekilde verilmesine karşın; doğrudan o ülke kanunlarının Türk hukuku açısından savunma hakkını kısıtlayıcı düzenlemeler içermesi halinde gündeme gelecektir. MÖHUK m. 54/1(ç) bendinin kapsamına girmeyen bu örnekler bakımından kamu düzenine açıkça aykırılık hâli uygulama alanı bulacak ve tanıma veya tenfiz talebi MÖHUK m. 54/1(c) hükmünden hareketle engellenebilecektir[100]. Dolayısıyla, gerekçesiz karar verilmesine olanak tanıyan basit yargılama usullerinin uygulanma şartları yürütüldüğü ülke hukuku uyarınca sağlansa dahi, bu usullerin Türk hukuku anlamında savunma hakkını ihlâl edip etmediği ve bu bakımdan bu usuller takip edilerek verilen kararların kamu düzenimize aykırılık teşkil edip etmediği sorunu ayrıca ele alınmalıdır.

B. Kamu Düzenine Açıkça Aykırılık Bakımından (MÖHUK m. 54/1(c))

Hukukumuzun pek çok alanında karşımıza çıkan bir kavram olan kamu düzeni, gerek maddi hukuk gerekse de milletlerarası özel hukuktaki anlamları bakımından tanımlanması zor bir kavramdır[101]. Bunun temel nedeni, kamu düzeninin konu, zaman ve mekâna göre değişiklik gösteren bir dinamik kavram olmasıdır[102]. Bununla beraber, İBK'da milletlerarası özel hukuk anlamında kamu düzeni ve kamu düzenine aykırılık kavramlarına ilişkin olarak önemli nitelendirmelere yer verilmiştir. Yargıtay, İBK'da kamu düzeni kavramını "*tarafların uymak zorunda oldukları, kamu hukukundan ve özel hukuktan doğan ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri kurallar*" olarak tanımlamış; kamu düzenine aykırılığın çerçevesini ise "*Türk hukukunun temel değerlerine, Türk genel adap ve ahlak anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı genel siyasete, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası alanda geçerli*

99 Aynı yönde bkz. Esen (n 7) 75.

100 Bu yönde bkz. Sakmar (n 13) 73; Nomer, *DHH* (n 13) 540; Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 12; Çelikel and Erdem (n 9) 778; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 217-218; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 688; Aybay and Dardağan (n 13) 308; Doğan (n 11) 138; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 54; Güngör (n 9) 286; Tiryakioğlu (n 13) 48-49; Güven (n 11) 161; Esen (n 7) 73; Ersen Perçin (n 10) 70-71; Demirkol (n 11) 72.

101 Nomer, *DHH* (n 13) 165; Çelikel and Erdem (n 9) 757; Sakmar (n 13) 77; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 209; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 23; Aybay and Dardağan (n 13) 304; Akıncı (n 13) 20; Doğan (n 11) 256; Sibel Özel, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri* (Legal 2008) 173; Mustafa Erkan, *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi* (On İki Levha 2020) 241.

102 Benzer yönde bkz. Göğer (n 13) 98; Berki (n 13) 82; Çelikel and Erdem (n 9) 757; Sakmar (n 13) 77; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 23; Özel (n 101) 173; Tekinalp (n 13) 433; Aybay and Dardağan (n 13) 125; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 209; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 676; Doğan (n 11) 135; Erkan (n 101) 241.

ortak prensip ve özel hukuka ait iyiniyet prensibine dayanan kurallara, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık" şeklinde çizmiştir. MÖHUK m. 5'te yabancı hukukun uygulanmasına engel teşkil eden bir mekanizma olarak düzenlenen kamu düzeni, MÖHUK m. 54/1(c) hükmünde bir tanıma-tenfiz engeli olarak yer almaktadır. MÖHUK m. 54/1(c)'ye göre, Türk kamu düzenine açıkça aykırı bir yabancı mahkeme kararı tanınamaz veya tenfiz edilemez.

Bu bakımdan, bir yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olması ile tanımlanması zor ve değişken kamu düzeni kavramı arasında nasıl bir ilişki vardır? Yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olmasının Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil ettiği söylenebilecek midir?

Doktrinde bir görüş, yabancı mahkeme kararlarının gerekçeli olmamasının tek başına bir tenfiz engeli teşkil etmediği kanaatindedir[103]. *Çelikel*, yargılama usulü ve ilâmın şeklinin *lex fori*'ye tâbi olduğunu, yargılamanın cereyan ettiği ülke kanunlarına uygun olarak verilen ve gerekçe içermeyen bir yabancı mahkeme kararının tenfizinin bu sebeple reddedilemeyeceği kanaatindedir[104]. *Çelikel/Erdem* İBK'nın isabetli olduğunu belirtirken[105], *Güngör* de yabancı kararın gerekçesiz olmasının bir kamu düzeni sorunu olmadığını savunmaktadır[106]. *Nomer*, usul hukukunun *lex fori*'nin hâkimiyetinde olmasından hareket etmekte ve maddi hukuk açısından yabancı mahkeme kararlarının doğruluğunu incelemenin esasa girme yasağıyla bağdaşmayacağını; bu nedenle de bir yabancı mahkeme kararının Türk usul hukukunun anladığı anlamda bir gerekçe taşımamasının tek başına Türk kamu düzeninin müdahalesini gerektirmediğini savunmaktadır[107]. Yazar, basit dava usulü izlenerek verilen kararlar bakımından bir ayrıma gitmekte ve bu usul izlenerek verilen kararların esasen gerekçesiz olmadığını, bizzat borçlunun ihtara cevap vermemesine bağlanan hukuki sonucu tayin eden kanun hükümlerinin bu usul uyarınca verilen kararların gerekçesini oluşturduğunu savunmaktadır[108]. Yazar ayrıca basit dava usulünde davalıya kendisini savunma hakkı tanınmasına karşın davalının bu hakkı kullanmaması sonucu gıyapta karar verilmesinin de savunma hakkını kısıtlamadığını ve bu açıdan da Türk kamu düzenine aykırılığın söz konusu olmayacağını ifade etmektedir[109].

103 Çelikel (n 9) 864; Çelikel and Erdem (n 9) 775-776; Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 12; Güngör (n 9) 285-286.

104 Çelikel (n 9) 864.

105 Çelikel and Erdem (n 9) 775-776.

106 Güngör (n 9) 285-286.

107 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 12.

108 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 13.

109 Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 14.

Doktrindeki diğer görüş ise gerekçenin yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizi bakımından aranması gerektiği kanaatindedir[110]. Bu görüşteki yazarlardan *Şanlı* ve *Şanlı/ Esen/Ataman Figanmeşe*, gerekçenin keyfiliği önlediğini, demokratik hukuk devletinin bir gereği olduğunu ve bu nedenle mahkeme kararlarının gerekçeli olması yönündeki Anayasa m. 141/3 hükmünün Türkiye'de tanınması veya tenfizi istenilen yabancı mahkeme kararları bakımından da aynen uygulanması gerektiğini savunmakta, gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizini mümkün görmemektedir[111]. *Esen* de yabancı mahkeme kararlarının gerekçe içermemesinin anayasal nitelik taşıyan bir temel hukuk prensibine aykırı olduğu ve bu durumun da Türk kamu düzenine aykırı olduğu kanaatindedir[112]. Yazar, bununla beraber, ihtarlı basit dava usulüne göre verilmiş kararları bu kapsamda ele almamaktadır. Yazara göre, bu usul uyarınca verilen kararlarda gerekçe bulunmadığı düşüncesi doğru değildir ve ilgili usul hukuku düzenlemeleri bu kararların gerekçesini teşkil etmektedir, haliyle kararların tenfizi de kamu düzenine aykırılık engeline takılmayacaktır[113]. *Ersen Perçin*; gerekçenin AİHS m. 6'nın güvencesi altında bulunduğunu, savunma hakkının bir parçası olduğunu, hâkimin keyfi uygulamalardan kaçınmasının gerekçe sayesinde mümkün olabildiğini ve bu nedenle gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırılık nedeniyle tenfiz edilmemesi gerektiğini savunmaktadır[114]. *Huysal*, gerekçeli karar hakkının adil yargılanma hakkının bir parçası olduğunu ve bu nedenle Anayasa m. 141/3'te yer alan tüm mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiği yönündeki düzenlemenin tanınması veya tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararları bakımından da uygulanması gerektiği kanaatindedir[115]. Yazara göre, gerekçeli karar hakkının adil yargılanma hakkı ile olan bağlantısı nedeniyle yabancı mahkemelerce verilmiş gerekçesiz kararlara Türkiye'de etki tanınması insan haklarının ihlâli anlamına gelecektir ve bu nedenle de bu kararların Türk mahkemelerince tanınması veya tenfizi mümkün değildir[116]. *Köle* de Yargıtay İBK'nın yabancı mahkeme kararlarında gerekçe bulunmamasının kamu düzenine aykırı olmadığı ve bir tenfiz engeli teşkil etmeyeceği yönündeki tespitini eleştirilmesi gereken bir nokta olarak nitelemekte ve Anayasa m. 141 hükmünün sadece Türk mahkemelerinde yapılacak yargılamalarda değil, yabancı mahkeme kararlarının tenfizi talepleri bakımından da dikkate alınması gereken bir temel yargılama ilkesi olduğunu ifade etmektedir[117].

Bir diğer görüş ise bu konuda kesin bir sonuca varmanın mümkün olmadığını, gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizinin her halükârda

110 Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 670-673, dn. 458; Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Esen (n 7) 71; Huysal (n 10) 76; Ersen Perçin (n 10) 84; Köle (n 10) 45-46, dn. 21.

111 Şanlı (n 10) 294-298, dn. 378; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 670-673, dn. 458.

112 Esen (n 7) 71.

113 Esen (n 7) 78.

114 Ersen Perçin (n 10) 84.

115 Huysal (n 10) 74.

116 Huysal (n 10) 76.

117 Köle (n 10) 45-46, dn. 21.

kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceğini, her somut olayda adil yargılanma hakkının ihlâl edilip edilmediğinin ayrıca incelenmesi gerektiğini savunmaktadır[118].

Kanımızca ilk iki görüşün de dayanakları oldukça güçlü temellere dayanmaktadır. İlk görüşün işaret ettiği üzere, usul hukukunun *lex fori*'nin hâkimiyetinde bir konu olması karşısında, Türk medeni usul hukuku bakımından vazgeçilmez bir rol oynayan ve varlığı doğrudan anayasal bir düzenlemeyle zorunlu kılınan gerekçenin Türk usul hukukunda anlaşılan şekliyle doğrudan yabancı mahkeme kararlarında da bulunmasını beklemek olanaklı değildir. Zira yargılama usulü ve mahkeme kararlarının şekli gibi konular, doğrudan kararın verildiği ülke usul hukuku kapsamında değerlendirilmesi gereken konulardandır. Bununla beraber, ikinci görüşçe de ifade edildiği üzere, gerekçenin tanıma ve tenfiz talepleri bakımından hiçbir etkisi olmayacağını söylemek de kanımızca mümkün değildir. Zira mahkeme kararında yer alan gerekçe sadece bir usulî gereklilik değil, tarafların hukuki dinlenme haklarını tam anlamıyla kullanıp kullanamadıklarını ortaya koyan ve bu bakımdan savunma hakkıyla doğrudan bağlantılı bir meseledir. Ayrıca, tenfiz hâkiminin borcun kaynağının ne olduğunu anlaması da çoğu zaman ancak gerekçe sayesinde mümkün olabilmektedir. Sadece davalının davacıya belli bir meblağ ödemesine hükmeden ve başka bir bilgi sunmayan yabancı mahkeme kararında borcun kaynağının ne olduğu, borç ilişkisinin hukuka ve ahlâka uygun olup olmadığı veya borcun daha önce ifa edilmiş olup olmadığı gibi hususların tenfiz hâkimince tespiti kolay olmayacaktır. Yabancı mahkeme kararında ileri sürülen alacağın temelini oluşturan borç ilişkisinin hukuka veya ahlâka aykırı olması[119], kararın hileyle elde edilmesi[120], hâkimlerin tarafsız ve bağımsız olmaması[121], boşanma davasında boşanmaya imkân tanıyan veya tanımayan sebebin Türk hukuk

118 Doğan (n 11) 135; Güven (n 11) 155; Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 219-220; Demirkol (n 11) 88. Bu durumun kural olarak kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğini ama her somut olayda ayrıca değerlendirme yapmanın gerekli olduğu yönündeki benzer görüş için bkz. Sarıöz Büyükalp (n 11) 525.

119 Örneğin, tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararına konu borcun kumar borcu olduğu bir İsviçre Federal Mahkemesi kararı için bkz. BGE 126 III 534 <www.bger.ch> Erişim Tarihi 4 Ocak 2022. Söz konusu kararda Federal Mahkeme, borcu şans oyununun yetkili makamlardan gerekli izinleri alarak faaliyet gösteren bir kumarhanede doğması nedeniyle bu borcun ödenmesini konu alan İngiliz mahkemesi kararının tenfizinin İsviçre kamu düzenine aykırı olmadığına karar vermiştir.

120 Davacının davalıyı davadan feragat edeceği yönünde yanıltarak davayı takip etmemesini sağladığı bir boşanma kararının tanınmasının New York mahkemesince reddedildiği bir karar için bkz. Tamimi v. Tamimi, 38 A.D.2d 197 (N.Y. App. Div. 1972). Karara konu olayda, davacı eş boşanma davası açtığı eski eşine kendisiyle İngiltere'ye dönmesi halinde davadan vazgeçeceğini bildirir ve bu beyana inanan davalı, davaya cevap vermeksizin İngiltere'ye döner. Davacı, bu gelişmeye rağmen boşanma davasına devam eder ve nihayetinde mahkemece boşanma kararı verilir. New York mahkemesi, kararın kocanın hileli davranışları sonucunda alındığını ve bundan dolayı New York'ta tanınamayacağına karar vermiştir.

121 Tenfizi talep edilen Rus mahkemesi kararına karşı davalı tarafça mahkemenin davacıdan rüşvet aldığı ve bu nedenle kamu düzenine aykırılık nedeniyle tenfiz talebinin reddi gerektiği yönünde itirazda bulunulan bir İsviçre Federal Mahkemesi kararı için bkz. BGE 141 III 210 <www.bger.ch> Erişim Tarihi 4 Ocak 2022. Kararda davalının bu iddialarını Rusya'da kanun yolları nezdinde ileri sürmeyip ilk kez İsviçre'de tenfiz talebi üzerine ileri sürmesi, çelişkili davranış yasağına aykırılık olarak değerlendirilmiş ve tenfiz talebinin kabulü gerektiğine hükmedilmiştir.

anlayışı bakımından kabul edilemez olması[122] gibi örneklerde[123], bu hususların kararın içeriğinden anlaşılamaması, kamu düzenine aykırılık incelemesinin yapılmasını imkânsız hale getirecektir[124].

Kanımızca gerekçesiz bir kararın tanınması veya tenfizi talebiyle karşılaşan hâkimlerin somut olayın koşullarına göre değerlendirme yapmaları en uygun çözüm teşkil edecektir[125]. Konuya ilişkin olarak her somut olayda inceleme yapacak olan Türk hâkiminin elbette göz önünde bulundurması gereken belli noktalar bulunmaktadır.

Öncelikle, gerekçesiz karar verilmesine olanak tanıyan yolların başında gelen basit yargılama usullerinin davalılara, başta olağan yargılama usulünün uygulanmasını talep hakkı tanınması gibi savunma haklarını tam anlamıyla kullanabilmelerine imkân sağlayacak şekilde kurgulanmış olması durumunda, artık salt bir basit yargılama usulü izlenmesi nedeniyle adil yargılanma hakkı ve bundan hareketle kamu düzeninin ihlâli kanımızca söz konusu olmayacaktır[126]. Bir başka deyişle, davalının hakkını koruyacak şekilde tasarlanmış basit yargılama usulleri, tek başına bir savunma hakkı ihlâli yaratacak bir usul olarak görülmemelidir[127].

Bunun yanı sıra, gerekçesiz mahkeme kararlarının tanınması veya tenfiz edilebilmesi için söz konusu kararların, başta kamu düzeni denetimi olmak üzere, tanıma ve tenfiz şartlarını taşıyıp taşımadığının incelenmesine imkân verecek şekilde düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz[128]. Karara konu uyuşmazlığın temelindeki ilişkinin, kararın hangi usul izlenilerek verildiğinin, gerekçenin hangi sebeple mevcut bulunmadığının ve gerekçesiz kararın verilmesinde davalıya savunma hakkını kullanma imkânı tanınıp tanınmadığının doğrudan kararın kendisinden ya da harici başka belgelerden

122 Örneğin, 2021 yılında verdiği bir kararında erkeğin tek taraflı iradesiyle boşanmaya imkân tanıyan Suudi mahkemesi kararının tanınması talebiyle karşılaşan Yargıtay, kadının iradesine hiçbir etki tanınmayan kararın Türk kamu düzenine aykırı olduğuna hükmetmiştir: "*Tanınması istenen Suudi Arabistan Krallığı Cidde Aile Mahkemesi'nin 08/02/2016 tarih ve 3721711 Sayılı boşanma kararının çevirisinin incelenmesinde; davacı erkeğin tek taraflı beyanı (talak) ile tarafların boşandığı, kadının 3 aylık müddet içinde kocasının kendisine dönmediğini bildirmesi üzerine kadının boşanmış hükmünde olduğuna ilişkin tespit belgesi düzenlendiği ve boşanmanın bu şekilde kesinleştiği anlaşılmaktadır. Bu durumda ortada yabancı mahkemece verilmiş bir boşanma kararı bulunmamaktadır. Davacı erkeğin tek taraflı olarak "Sen boşsun" şeklindeki beyanı ile boşanmalarına, üç ay sonrasında kadının kocasının kendisine dönmediğini bildirmesi üzerine tarafların boşanmalarının kesinleşmesine ilişkin, kadının iradesinin yok sayılması niteliğindeki karar, Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Bu itibarla yabancı mahkeme kararının tanınmasına karar verilmesi olanağı bulunmamaktadır. O halde, davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde kabulü doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir*". Bkz. Yargıtay 2 HD, 6076/411, 20.01.2021 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 4 Ocak 2022.

123 Bu doğrultudaki farklı örnekler için bkz. Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 20; Aygül (n 15) 102-103; Huysal (n 10) 77; Demirkol (n 11) 78.

124 Dava dosyasından hakkında karar verilen ihtilafın ne olduğunun anlaşılmadığı kararların kamu düzenine açık aykırılık teşkil edebileceği yönünde bkz. Peter Gottwald, '§328' in Thomas Rauscher and Wolfgang Krüger (eds), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (6th edn, Verlag Beck 2020) Rn. 125.

125 Aynı yönde bkz. Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 219-220; Doğan (n 11) 135; Güven (n 11) 155; Huysal (n 10) 78. Bu durumun kural olarak kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğini ama her somut olayda ayrıca değerlendirme yapmanın gerekli olduğu yönündeki benzer görüş için bkz. Sarıöz Büyükalp (n 11) 525.

126 Bu doğrultuda bkz. Nomer, 'Gerekçe' (n 9) 14, Esen (n 7) 75; Demirkol (n 11) 85, Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 29.

127 Nitekim, İngiliz gıyabi karar (*default judgment*) usulüne göre verilen kararların Fransız mahkemelerince kamu düzenine aykırı görülmediği ve tenfiz taleplerinin kabul edildiği belirtilmektedir, bkz. Cuniberti (n 26) 26.

128 Aynı yönde bkz. Sakmar (n 13) 78-79; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 213; Demirkol (n 11) 86.

anlaşılabilmesi gerekmektedir[129]. Bu bakımdan, bu şartların sağlanmadığı ve tarafların iddia ve savunmalarının hâkimce ne şekilde ele alındığını, tarafların sundukları delillerin dikkate alınıp alınmadığını ve hâkimce sonuca ne şekilde ulaşıldığını herhangi bir şekilde ortaya koyamayan bir kararın kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği söylenebilecektir[130].

Ayrıca, gerekçesiz yabancı mahkeme kararının tanıma ve tenfiz şartlarını taşıyıp taşımadığının tespiti için kararın kendisi dışında hârici belgelerden de yararlanılabileceği kanaatindeyiz. Yukarıda değinmiş olduğumuz üzere, Fransız ve İsviçre hukuklarında da bu uygulama kabul görmekte ve yabancı mahkeme kararında eksik olan gerekçenin yerini tutan belgelere tenfiz yargılamasında başvurulabilmektedir. Kanımızca bu çözümden Türk hukukunda da faydalanılabilir. Nitekim Türk milletlerarası usul hukukunda tanıma ve tenfiz yargılamalarında kararın kendisi dışındaki belgelere başvurulması önünde herhangi bir engel yer almadığı, tanıma ve tenfiz davalarında her türlü delilin ileri sürülebilmesinin mümkün olduğu[131] ve bu durumun esasa girme yasağının ihlâli anlamına da gelmeyeceği kanaatindeyiz[132]. Bu bakımdan, MÖHUK'un "*Dilekçeye Eklenecek Belgeler*" başlıklı m. 53 hükmünün[133] sınırlayıcı bir şekilde yorumlanmaması gerektiği ve hükümde sayılanlar dışında belgelerin de tanıma ve tenfiz davalarında sunulabileceği düşüncesindeyiz. Bu belgelerin elbette tanınması veya tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararı verildikten sonra ortaya çıkan ve uyuşmazlığın esasına ilişkin bir belge değil, karara esas alınan ve karardaki eksik gerekçenin yerini tutacak nitelikte bir belge olması gerekmektedir.

Ulaştığımız bu sonuç, tarafların kararda gerekçe olmaması konusunda vardıkları anlaşma ışığında gerekçesiz verilen mahkeme kararların tanınması ve tenfizi bakımından da geçerlidir. Bu kararlar bakımından da kararda gerekçenin neden bulunmadığını ortaya koyacak bir bilgi veya belgenin varlığı, kamu düzenine aykırılık denetiminin yapılabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu ispat faaliyeti yerine getirildiği müddetçe, bu tür kararlarda gerekçe bulunmaması tarafların kendi rızalarıyla aldıkları bir kararın sonucu olduğundan, bu kararların kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi kanımızca söz konusu olmayacaktır[134].

129 Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 39; Demirkol (n 11) 86.

130 Bu doğrultuda bkz. Sakmar (n 13) 78-79; Demirkol (n 11) 83. Konuyu MÖHUK m. 54/1(ç) bağlamında ele alıp bu açıdan bir tenfiz engeli olduğu sonucuna varan görüş için bkz. Özkan and Tütüncübaşı (n 11) 219-220.

131 Tiryakioğlu (n 13) 91; Şanlı (n 10) 270; Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 631; Aygül (n 15) 102; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 37-38; Demir Gökyayla, *Kamu Düzeni* (n 13) 53; Köle (n 10) 75.

132 Şanlı, Esen and Ataman Figanmeşe (n 10) 631-632, dn. 385; Şanlı (n 10) 270, dn. 343; Aygül (n 15) 108; Köle (n 10) 75; Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 37-38; Erten (n 13) 202, dn. 32. Öte yandan, Yargıtay'ın bu görüşün aksi yönünde verdiği kararlar mevcuttur. Yargıtay bu kararlarda *"tenfiz mahkemesinin incelemeleri tenfizi istenilen karar üzerinden yapılmalıdır. Tenfizi istenen kararda yazılı hususlar dışında başka deliller değerlendirilmek suretiyle karar verilemez*" şeklinde görüş bildirerek, tenfiz yargılamalarında karar harici delillere başvurulabilmesini kabul etmemiştir. Bu yöndeki bazı kararlar için bkz. Yargıtay 11 HD, 12796/7975, 06.07.2010; Yargıtay 11 HD, 6098/10392, 12.10.2009; Yargıtay 11 HD, 9103/3837, 31.03.2009; Yargıtay 11 HD, 9117/3863, 31.03.2009; Yargıtay 11 HD, 12691/5976, 06.05.2008 <www.kazanci.com.tr> Erişim Tarihi 4 Ocak 2022.

133 MÖHUK m. 53 hükmü şu şekildedir: "*Tenfiz dilekçesine aşağıdaki belgeler eklenir:*
a) Yabancı mahkeme ilamının o ülke makamlarınca usulen onanmış aslı veya ilamı veren yargı organı tarafından onanmış örneği ve onanmış tercümesi.
b) İlamın kesinleştiğini gösteren ve o ülke makamlarınca usulen onanmış yazı veya belge ile onanmış tercümesi."

134 Aynı yönde bkz. Demir Gökyayla, 'Gerekçe' (n 21) 39; Doğan (n 11) 135.

Sonuç

Çeşitli hukuk sistemlerinde gerekçesiz karar verilmesine imkân tanıyan yargılama usulleri bulunması ve Türk mahkemelerinin de bu usuller izlenerek verilen yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizi talepleriyle karşılaşabilmeleri, bir mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tanıma ve tenfiz engeli teşkil edip etmediği tartışmasını doğurmuştur. Yerel mahkemelerin ve Yargıtay dairelerinin bu konuda verdiği kararların birbirleriyle çelişmesi, bu tartışmayı daha da alevlendirmiştir. Söz konusu çelişkiyi gidermek amacıyla Yargıtay İBBGK toplanmış ve konuya dair bir içtihadı birleştirme kararı ortaya çıkmıştır. İBK'da bir yabancı mahkeme kararının gerekçesiz olmasının tek başına kararın Türk kamu düzenine aykırı sayılması sonucunu doğurmayacağı ve bu nedenle de salt bu gerekçeyle tanıma veya tenfiz talebinin reddedilmemesi gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir. Ancak söz konusu İBK da konuya dair tartışmaları sonlandırmak için yeterli olmamıştır. Bu açıdan, konunun Türk milletlerarası özel hukuk doktrini açısından halen oldukça güncel bir tartışma konusu teşkil ettiği söylenebilir.

Konuya dair doktrin görüşleri ve İBK'nın da aralarında bulunduğu yargı kararları incelendiğinde, konunun temelde iki ayrı menfaat arasında bir denge bulma çabasına dayandığı görülmektedir. Zira yabancı bir mahkeme kararında gerekçe bulunmaması bir yandan Türk hukukunda varlığı doğrudan anayasal bir düzenlemeyle zorunlu kılınan ve savunma hakkının önemli bir parçası olarak değerlendirilen gerekçeli karar hakkıyla bağdaşmamakta; diğer yandan ise gerekçe, mahkeme kararlarının şekline ilişkin bir mesele olarak usul hukukunun kapsamına girmekte ve bu nedenle de temelde kararın verildiği ülkenin usul hukukuna tâbi bir konu teşkil etmektedir.

Pek çok hukuk sisteminde yargılamanın daha masrafsız ve hızlı sonlanabilmesi adına basit yargılama usullerinin öngörülmesi ve bunların da gerekçesiz karar vermeye imkân tanıması karşısında, gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının her halükârda Türk kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği ve bu nedenle hiçbir şekilde tanıması veya tenfizinin mümkün olmadığı yönündeki görüşe katılmamaktayız. Bu anlamda, bu tür kararların sadece gerekçesiz olmaları nedeniyle kamu düzenine aykırı olmayacakları yönündeki İBK'da ulaşılan temel tespite katılmaktayız. Nitekim gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının savunma hakkı ihlâli teşkil etmeden verilmiş olması ihtimal dâhilindedir ve bu kararların tanınması veya tenfizini kategorik olarak engellemek kanımızca hakkaniyete uygun bir yaklaşım olmayacaktır. ABAD'ın yakın tarihte verdiği *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* kararı da bu görüşü desteklemektedir. Bu çerçevede, tanıma veya tenfiz davası davacısının kararda gerekçe olmamasının uygulanan usul kurallarının bir sonucu olduğunu, borcun kaynağını ve davalının savunma hakkına riayet edildiğini ortaya koyması hâlinde, tanıma veya tenfiz talebinin kabulü önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu ispatın gerek kararın içeriğinde yer alan bilgilerden gerek hârici belgelerden hareketle yapılması da kanımızca

mümkündür. Hukukumuzda tanıma ve tenfiz yargılamalarında kararın kendisi dışındaki belgelere başvurulması önünde herhangi bir engel yer almadığından, MÖHUK'un "*Dilekçeye Eklenecek Belgeler*" başlıklı 53. maddesinin dar yorumlanmaması ve maddede sayılanlar dışındaki belgelerin de tanıma ve tenfiz davalarında sunulabilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim Fransız ve İsviçre hukuklarındaki uygulama da bu doğrultudadır.

Öte yandan, İBK'da ulaşılan sonucun her somut olayda genelleştirilmemesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, söz konusu karar gerekçesiz bir yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizinin her durumda mümkün olduğu şeklinde de yorumlanmamalıdır. Basit yargılama usulü izlenerek verilmiş bir kararda davalıya – başta dava dilekçesinin kendisine tebliğ edilmesi ve davaya katılmamasının doğuracağı sonuçlar hakkında bilgilendirilmesi olmak üzere – savunma hakkını kullanma imkânı tanınıp tanınmadığını veya borcun kaynağının hukuka yahut ahlâka aykırı bir borç ilişkisine dayanmadığını ortaya koyamayan bir mahkeme kararının tanınması veya tenfizi talebi, kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle engellenebilmelidir. Nitekim doğrudan temel insan haklarını ihlâl eden yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizinin de insan hakkı ihlâli teşkil edebileceği AİHM içtihatlarında kabul görmektedir.

Ayrıca, yabancı mahkeme kararının gerekçesiz şekilde verilmesi kimi zaman verildiği ülke usul hukukuna aykırı da olabilir. Kararın verildiği ülke usul hukuku uyarınca gerekçesiz karar verme imkânı sunan basit yargılama usulünün işletilmesi ancak belirli şartlar altında mümkünse ve yabancı mahkeme bu şartlar oluşmamasına rağmen bu usulü izleyerek davalının savunma hakkını aktif şekilde kullanamadığı bir yargılama sonucunda gerekçesiz bir karar vermişse, söz konusu karar kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği gibi, MÖHUK m. 54/1(ç) anlamında davalının gıyabında veya yokluğunda verilmiş bir karar da teşkil edecektir ve bu durum da başlı başına bir tanıma-tenfiz engeli olacaktır. İBK'da konu yalnızca kamu düzenine açıkça aykırılık şartı bağlamında ele alınmış olsa da bu şartın da gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfizine engel teşkil edebileceği unutulmamalıdır. Benzer şekilde, ilgili usul hukukunda gerekçesiz karar verilmesine imkân tanıyan bir yöntem mevcut değilse, bu durum da hem kamu düzenine aykırılık hem de çoğu halde MÖHUK m. 54/1(ç) anlamında savunma hakkı ihlâli teşkil edecektir ve bu tür kararların tanınması veya tenfizi mümkün olamayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: D.S.P., C.Y.; Veri Toplama: D.S.P., C.Y.; Veri Analizi /Yorumlama: D.S.P., C.Y.; Yazı Taslağı: D.S.P., C.Y.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: D.S.P., C.Y.; Son Onay ve Sorumluluk: D.S.P., C.Y.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Conception/Design of study: D.S.P., C.Y.; Data Acquisition: D.S.P., C.Y.; Data Analysis/Interpretation: D.S.P., C.Y.; Drafting Manuscript: D.S.P., C.Y.; Critical Revision of Manuscript: D.S.P., C.Y.; Final Approval and Accountability: D.S.P., C.Y.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Akıncı Z, *Milletlerarası Özel Hukuk* (Vedat 2020).

Alp M, 'Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe' in *Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsel'e Armağan* (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları 2001), 425-441.

Arat T, 'Yabancı İlâmların Tanınması ve Tenfizi' (1964) 21(1-4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 421-527.

Aşçıoğlu Ç, 'Yargıda Gerekçe Sorunu" (2003) 48 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 109-116.

Atalı M, '16. Karar ve Hüküm' in Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan and Hülya Taş Korkmaz (eds), *Pekcanıtez Usul – Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017), 1965-2088.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesine İlişkin Rehber: Adil Yargılanma Hakkı (Medeni Hukuk Yönü)' (*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, 31 Ağustos 2019) <https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_TUR.pdf> Erişim Tarihi 24 Ağustos 2021.

Aybay R and Dardağan E, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması* (2nd edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008).

Aygül M, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Bazı Usul Hukuku Problemleri' (2011) 31(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 83-121.

Bekri MN, 'Gerekçeli Karar Hakkı' (2014) 3 Ankara Barosu Dergisi, 203-228.

Berki OF, *Devletler Hususi Hukuku* (4th edn, Güzel Sanatlar Matbaası 1961).

Berkin NM, 'İngiltere'de Mahkeme Kararlarının Dayandığı Prensipler ve Hâkimin Hukuk Yaratma Gücü' (1974) 40(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 331-361.

Bucher A, 'Art. 27 LDIP' in Andreas Bucher (ed), *Commentaire Romand: Loi sur le droit international privé* (Helbing Lichtenhahn 2011), 345-362.

Briggs A, *Civil Jurisdiction and Judgments* (6th edn, Informa Law 2015).

Can H and Tuna E, *Milletlerarası Usul Hukuku* (2nd edn, Adalet 2019).

Chevalier P, 'La nouvelle cartographie des voies ouvertes pour la reconnaissance ou l'exécution en France des décisions étrangères : L'office du juge de l'exequatur, l'ordre public et le portulan' (2014) 1 Revue critique de droit international privé, 1-41.

Cuniberti G, 'The Recognition of Foreign Judgements Lacking Reasons in Europe: Access to Justice, Foreign Court Avoidance and Efficiency' (2008) 57(1) International and Comparative Law Quarterly, 25-52.

Çelikel A, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi' (1963) 29(3) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 863-865.

Çelikel A and Erdem BB, *Milletlerarası Özel Hukuk* (17th edn, Beta 2021).

Demir Gökyayla C, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizde Kamu Düzeni* (Seçkin 2001).

Demir Gökyayla C, 'Yeni Yargıtay Kararları Işığında Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi' (2013) 9(105-106) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, 7-42.

Demirkol B, 'Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi' (2017) 12(157-158) Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 63-91.

Doğan V, *Milletlerarası Özel Hukuk* (6th edn, Savaş 2020).

Erdönmez G, '8. Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler' in Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan and Hülya Taş Korkmaz (eds), *Pekcanıtez Usul – Medeni Usul Hukuku* (15th edn, On İki Levha 2017), 775-922.

Erkan M, *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi* (On İki Levha 2020).

Ersen Perçin G, 'Gerekçesiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni Engeli' (2015) 1(1) Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61-86.

Erten R, 'Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararları Hakkında Tenfiz Kararı Almak Her Zaman Zorunlu Mudur?' (2005-2006) 25(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 195-212.

Esen E, 'Alman Hukukunda İhtarlı Basit Dava Usulü (Mahnverfahren) Çerçevesinde Verilen Kararların Türk Hukukunda Tenfizi' (2007) 27(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Usul Hukuku Bülteni, 21-79.

Fawcett JJ, 'The Impact of Article 6(1) of the ECHR on Private International Law' (2007) 56(1) International and Comparative Law Quarterly, 1-48.

Gaudemet-Tallon H and Ancel ME, *Compétence et exécution des jugements en Europe : Règlements 44/2001 et 1215/2012 Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)* (6th edn, LGDJ 2018).

Giray FK, 'Tenfize İlişkin Üç Soru: Tenfize Konu Yabancı İlâmın Hukuk Devletinden Sadır Olması Gerekir Mi? Arabuluculuk Neticesinde Yapılan Sulh Anlaşması Tenfiz Edilebilir Mi? Yabancı Mahkemeden Sadır Ödeme Emri Kararı Tenfiz Edilebilir Mi?' (2019) 39(2) Public and Private International Law Bulletin, 609-643.

Gottwald P, '§328' in Thomas Rauscher and Wolfgang Krüger (eds), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (6th edn, Verlag Beck 2020).

Göğer E, *Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilafı)* (4th edn, Sevinç Matbaası 1977).

Güngör G, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku* (2nd edn, Yetkin 2021).

Güven P, *Tanıma- Tenfiz: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (Yetkin 2013).

Huysal B, 'Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Milletlerarası Özel Hukuk'a İlişkin Bazı Değerlendirmeler' in Ayfer Uyanık Çavuşoğlu ve Zeynep Derya Tarman (eds), *Genç Milletlerarası Özel Hukukçular Konferansı* (On İki Levha 2014), 63-80.

Köle M, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanıma ve Tenfizinde Usul' (2016) 21(34) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 39-98.

Müller-Chen M, 'Art. 27 IPRG' in Markus Müller-Chen and Corinne Widmer Lüchinger (eds), *Zürcher Kommentar zum IPRG - Band I - Art. 1-108 Kommentar zum Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987* (3rd edn, Schulthess 2018), 584-617.

Nomer E, *Devletler Hususi Hukuku* (23rd edn, Beta 2021).

Nomer E, 'Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizinde 'Gerekçe' (2011) 10(1) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9-16.

Özel S, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri* (Legal 2008).

Özkan I and Tütüncübaşı U, *Uluslararası Usul Hukuku* (2nd edn, Adalet 2020).

Papakçı A, 'Alman Mahkemelerince Verilen Gıyabi Kararların Yargılama ve Uluslararası Tebligat Kuralları Açısından Türk Hukukuna Uygunluğu' (2016) 22(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 457-488.

Prütting H, '§331' in Thomas Rauscher and Wolfgang Krüger (eds), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (6th edn, Verlag Beck 2020).

Pürselim HS, 'Son Gelişmeler Işığında Makedonya Mahkemeleri Tarafından Verilen Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması', *III. International Conference Proceedings: The West of the East, The East Of The West (26-28 Haziran 2018)* <http://dogubati.net/wp-content/uploads/2020/02/DBBDTAMmetin-ohrid.pdf> Erişim Tarihi 14 Eylül 2021, 228-239.

Sakmar A, *Yabancı İlâmların Türkiye'deki Sonuçları* (Fakülteler Matbaası 1982).

Sarıöz Büyükalp Aİ, *Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri* (On İki Levha 2018).

Stadler A, '§331' in Hans-Joachim Musielak and Wolfgang Voit (eds), *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz* (18th edn, Verlag Franz Vahlen 2021).

Şanlı C, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (7th edn, Beta 2019).

Şanlı C, Esen E and Ataman Figanmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (9th edn, Beta 2021).

Tarman ZD, 'Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Türkiye'de Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bazı Tespitler' (2017) 37(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 798-820.

Tekinalp G, *Milletlerarası Özel Hukuk: Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları* (13th edn, Vedat 2020).

Tiryakioğlu B, *Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye'de Tanınması ve Tenfizi* (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1996).

Türkmen A, 'Türk Yargı Kararlarında Gerekçe ve Önemi' (2015) 13(154) Legal Hukuk Dergisi, 39-61.

Usunier L, 'Refus d'un exequatur d'un jugement étranger non motivé' (2016) 1 Revue critique de droit international privé, 189-194.

van Calster G, *European Private International Law* (2nd edn, Hart 2016).

Yılmaz E, *Hukuk Sözlüğü* (10th edn, Yetkin 2011).

Yöney C, *Yabancı Hukukun Uygulanması* (On İki Levha 2018).